

Tarih Dergisi

Turkish Journal of History

Araştırma Makalesi | Research Article

Açık Erişim | Open Access

17. Yüzyılın İlk Yarısında Galata'da Servet Eşitsizliği: Tereke Kayıtlarından Bulgular

Wealth Inequality in Galata in the First Half of the 17th Century: Evidence from Probate Records

Gökhan Gelegen¹

¹ Şırnak Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Şırnak, Türkiye

Öz

Eşitsizlik konusu uzunca bir süredir iktisat biliminin en önemli tartışma konularından biri olmaya devam ediyor. Özellikle veriye ulaşım ve çeşitli araçlar vasıtasıyla veriyi işlemenin kolaylaşmasıyla birlikte iktisat tarihçilerinin çalışma alanları endüstri öncesi dönemi de kapsayacak şekilde genişledi. Osmanlı toplumu gecikmeli de olsa eşitsizlik araştırmalarına konu olmakta. Kadı sicillerinde bulunan ve miras paylaşım sürecinin çıktıları olan tereke kayıtları sıradan insanlara dair eşsiz bilgiler sunar. Bu çalışma, tereke kayıtları ışığında 17. yüzyılın ilk yarısında Galata'da servet dağılımını konu alan bir aşağıdan tarih denemesidir. Çalışmada Galata'daki eşitsizliğin tespitine ek olarak cinsiyet, unvan, konum ve birtakım belirteçlerin servet dağılımı ile olası ilişkisi tartışılmıştır. Ayrıca servet eşitsizliğinin farklı servet formları üzerinden ayrıştırıldığı çalışmada her bir servet unsuruna erişim ve bu servet türlerinin her birinin genel eşitsizliğe olan katkısı hesaplanmıştır.

Abstract

The issue of inequality has been one of most important discussion topics in the field of economics for a long time. Statistical tools combine with the ease of access to data, economic historians have recently expanded their field of study to include pre-industrial period. Inequality for the Ottoman society has also recently started to be discussed, albeit belatedly. Probate records, which are the outputs of the inheritance process found in Court Registers, provide unique information about ordinary people. In light of the probate records, this article is a study of history from below that discuss the distribution of wealth in Galata in the first half of the seventeenth century. In addition to the determination of inequality the possible relationship of gender, title, location and some markers with wealth distribution was discussed in the study. Additionally, access to each element of wealth and the contribution of each of these types of wealth to general inequality were calculated in the study in which wealth inequality was decomposed through different forms of wealth.

Anahtar Kelimeler

Eşitsizlik • Tereke • Servet Biçimleri • Galata

Keywords

Inequality • Probate Record • Forms of Wealth • Galata

Yazar Notu

Bu makale Marmara Üniversitesi İktisat Tarihi Doktora programında hazırlanan tezden üretilmiştir.

Author Note

This article was produced from the thesis prepared in the Marmara University Economic History PhD program.

“ Atıf | Citation: Gelegen, Gökhan. "17. Yüzyılın İlk Yarısında Galata'da Servet Eşitsizliği: Tereke Kayıtlarından Bulgular." *Tarih Dergisi-Turkish Journal of History* 86 (2025): 45-70. <https://doi.org/10.26650/iutd.1591105>

© This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© 2025. Gelegen, G.

✉ Sorumlu Yazar | Corresponding author: Gökhan Gelegen gokhangelegen@hotmail.com

Extended Summary

It is possible to say that inequality studies generally focus on the post-industrialization period. However, the most important reference that attract economic historians' attention to the pre-industrial period and perhaps encourages them to study the course of long-term inequality in recent years is Zanden's study of the Dutch Republic. Zanden studied the pre-industrial Netherlands and observed an increase in inequality accompanying long-term economic expansion. Thus he suggested that a "Super Kuznets Curve" can be defined that connects pre-modern with industrial economic growth. The "Super Kuznets Curve" paved the way for literature on inequality, which is assumed to be stagnant, especially for the pre-industrial period. The Super Kuznets Curve has been questioned by economic historians in two different ways. First, if economic growth and the increase in inequality acted together, what happened to inequality during the periods of economic contraction? Secondly, if the main trend in the pre-industrial period was indeed the increase of inequality, was this accompanied by a continuous economic growth? In other words, was the economic expansion sine qua non for inequality?

Economic historians have created a long-term literature on inequality covering the late medieval and early modern periods by examining the left side of the Kuznets curve. It should be noted that a significant part of these studies contradicts the Kuznetsyan paradigm and causes economic historians to rethink about the possible explanations of inequality. It should also be noted that the content of inequality is at least as important as its evolution. Ottoman historians have tended to imagine an Ottoman society in which inequality was low for many reasons, such as land ownership regime, egalitarian Islamic law of inheritance until recently. But in recent years, some scholars who used tax and probate records as primary sources, have shown that the Ottoman Empire also witnessed serious inequality. These studies are very important in the context of comparisons with Western literature. It is the aim of this paper both to contribute to this literature and to understand the content of inequality.

Probate records provide invaluable insights into the lives of common people. These are court records created after an individual's death that regarding the distribution of the estate. Firstly, it should be emphasized that these documents are personal. Additionally, in Ottoman practice, if the separation principle of property in Islam is taken into account, women's wealth may not be a direct indicator of the level of prosperity they are in. Therefore, the most reasonable approach would be to compare women with each other. On the other hand, it can be expected that probate records for men would be more capable of reflecting household wealth.

This study is based on 919 probate records found scattered in Galata court registers. A significant part of these belongs to men (675), while the limited part belongs to women (244). Firstly the net worth used in the study is calculated by subtracting all liabilities from all assets. And then, these amounts is adjusted for inflation. There are different measures to describe inequality. Firstly, the GINI coefficient, which is the most common measure, was used. Because it provides the opportunity to compare with different regions. These results show that there was a remarkable inequality in Galata in the first half of the 17th century with 0,71 Gini score. It can even be said that it was more unequal than similar port cities. But beyond the GINI, different methods were also used to understand the content of inequality. Theil Index offers a more nuanced perspective on inequality because it is naturally decomposable by population subgroups. Thus, it is possible to evaluate inequality within and between groups by using information such as title and place of residence found in probate records. Theil index results show that inequality within groups accounts for very much more of total inequality than inequality between groups does. This result confirms that although some titles have a significant relationship with wealth, the titles should not be considered as a direct determinant of wealth.

Last exercise in exploring the nature of inequality is to decompose inequality by wealth type. There are seven types of wealth: real estate, investments, debts, receivables, cash, slaves and moveable goods. The Gini coefficient for each wealth source, its share of total wealth, the percentage contribution of each to the overall Gini, and the elasticity of total inequality to an increase of one percentage point in the source of wealth was examined. According to the findings in male sample, moveables were more equally distributed than other forms of wealth and had an equalizing effect on the distribution of total wealth. Real estate and slaves, no matter how unequally distributed, they were in favor of poor. Indebtedness, which can be thought of as a negative wealth component, has worked against the poor. In females, moveables goods were more equally distributed and had equalizing effect on total inequality similarly. It must be remarked, receivables had unequalizing effect on total inequality. Considering that an important part of these receivables is "mahr", it can be said that the application of mahr was in favor of the rich.

To summarise, this article proposes that Galata had serious inequality in the first half of the 17th century. The wealth distribution was more polarized among men than women. There is a significant relationship between the net wealth and having a high-class military title, sayyid, pilgrim, and captain titles as a professional identity, but still the total inequality was largely due to inequality within groups. Lastly one should not expect that a source of wealth, which has a relatively high Gini, will directly increase total inequality. For example, slaves were dramatically unequally distributed but favored the poor in both males and females.

Giriş

Eşitsizlik çalışmalarının önemli bir kısmının endüstrileşme sonrası döneme odaklandığını söylemek mümkün. Bununla beraber iktisat tarihçilerinin merceğini endüstri öncesi döneme yönelten ve belki de son yıllarda iktisat tarihçilerini uzun vadeli eşitsizliğin seyrini incelemeye teşvik eden en önemli referans Zanden'in Hollanda Cumhuriyeti çalışmasıdır. Nitekim Zanden sanayileşme öncesi Hollanda'yı inceleyerek uzun vadeli ekonomik genişlemeye eşlik eden bir eşitsizlik artışı gözlemledi ve modern öncesi büyüme ile modern büyümeyi birbirine bağlayan bir "Super Kuznets Eğrisi" tanımlanabileceğini ileri sürdü.¹ Kuznets'in tezi gibi "Super Kuznets Eğrisi" de özellikle endüstri öncesi dönem için durgun olduğu varsayılan eşitsizliği konu edinen ciddi bir literatürün oluşumuna zemin hazırladı. Süper Kuznets Eğrisi iktisat tarihçileri tarafından iki farklı şekilde sorgulandı. Birincisi ekonomik büyüme ile eşitsizlik artışı birlikte hareket ettiyse ekonomik daralmanın yaşandığı dönemlerde eşitsizlikte ne yaşandı? İkincisi endüstri öncesi dönemde gerçekten de ana eğilim eşitsizliğin artışı ise bu devamlı bir ekonomik büyüme eşliğinde mi gerçekleşti? Farklı bir ifadeyle ekonomik genişleme, eşitsizlik için *conditio sine qua non*² muydu?

Kuznets eğrisinin sol tarafını irdeleyen iktisat tarihçileri geç orta çağ ve erken modern dönemi kapsayan uzun vadeli bir eşitsizlik literatürü yarattılar. Avrupa odaklı bu çalışmalar gösterdi ki; 1300 ila 1800 yılları arasında eşitsizlikte (hem gelir hem de servetlerde) ana eğilim artış yönünde idi.³ Bu literatürün önemli bir kısmı Kuznetsyen paradigmayla çelişen sonuçlar üretti ve eşitsizliğin nedenleri hakkında iktisat tarihçilerini yeniden düşünmeye sevk etti. En başta belirtmek gerekir ki eşitsizlik Avrupa'nın genelinde artma eğiliminde olsa da bu durum tüm Avrupa için geçerli olmayabilir. Nitekim Reis, 1565 ila 1770 Portekiz'ini *decima* (gelir vergisi kayıtları) üzerinden inceledi ve tarımda yaşanan mısır ve şarap gibi emek yoğun ürünlere olan eğilimin, ücret-kira oranını emek lehine değiştirmesi sonucunda Portekiz'in ekonomik açıdan genişlediğini ve fakat gelir eşitsizliğinin azaldığını saptadı.⁴ İtalya'nın kuzeybatısında yer alan Ivrea'da ise 15. yüzyıl sonu ila 17. yüzyıl sonu kent ekonomisi için kriz yılları olmakla birlikte (demografik büyüme de yaşanmamasına rağmen) eşitsizlik yavaş da olsa artmaya devam etti.⁵ Toskana'nın birçok bölgesinde ise en azından 16. yüzyıldan başlayarak eşitsizlik ekonomik durgunluğa rağmen devamlı bir şekilde arttı.⁶ Yine modern öncesi Piedmont'un uzun vadeli analizi ekonomik büyüme olmamasına rağmen eşitsizlik artışının daha yüksek ekstraksiyon ile mümkün olduğunu gösterdi.⁷ Özetle 1980'ler sonrası yaşanan artan eşitsizlik nasıl Kuznets'in beklentisine aykırı idi; erken modern dönemde Avrupa'nın bazı bölgelerinde eşitsizliğin ekonomik büyüme olmadan da artması Zanden'in Hollanda bulgusuyla uyumlu değildi. Sonuç olarak tüm bu çalışmalar endüstri öncesi dönemde eşitsizlikte yaşanan uzun vadeli artışın, ekonomik büyümenin olağan bir sonucu olarak görülemeyeceğini kanıtladı.

¹J.L. Van Zanden, "Tracing the Beginning of the Kuznets Curve: Western Europe During the Early Modern Period", *The Economic History Review*, XLVIII/4 (1995), 643-664.

²Latince "bir şeyin olmazsa olmaz şartı".

³Guido Alfani, "Economic Inequality in Preindustrial Times: Europe and Beyond", *Journal of Economic Literature*, LIX/1 (2021), 9. Kara Ölüm yılları burada bir istisna olabilir. Nitekim 1347-1351 salgının tetiklediği ve neredeyse bir yüzyıl süren ciddi bir eşitsizlik düşüşü var. Bk. Guido Alfani-Francesco Ammannati, "Long-term trends in economic inequality : the case of Florentine state, c.1300-1800", *Economic History Review*, LXX/4 (2017), 1072.

⁴Jaime Reis, "Deviant behaviour? Inequality in Portugal 1565 – 1770", *Cliometrica*, XI/3 (2016), 297-319. Avrupa'nın diğer bölgelerinde genel eğilim eşitsizliğin artması yönünde olduğundan Reis, Portekiz'i "Sapkın Trend" olarak tanımlıyor.

⁵Guido Alfani, "Wealth Inequalities and Population Dynamics in Early Modern Northern Italy", *The Journal of Interdisciplinary History*, XL/4 (2010), 547.

⁶Alfani-Ammanatti, a.g.m., 1099.

⁷Guido Alfani, "Economic Inequality in Northwestern Italy: A Long-Term View (Fourteenth to Eighteenth Centuries)", *The Journal of Economic History*, LXXV/4 (2015), 1091.

Ekonomik genişlemenin doğrudan belirleyiciliği dışlandıktan sonra iktisat tarihçileri eşitsizlik dalgalarına sebep olabilecek diğer fenomenleri incelediler. Bunlardan birisi Zanden'in eşitsizlik artışına neden olacağını düşündüğü, ekonomik büyümenin beraberinde getireceği kentleşme faktörüdür. Fakat 17. yüzyıl Piedmont, 17. ve 18. yüzyıl Toskana'da kentleşme azalmasına rağmen eşitsizlik arttı; Güney ve Kuzey Alçak Ülkeler'de kentleşmedeki düşüş 18. yüzyıl eşitsizlik artışını durdurmadi.⁸ Bir diğer olası neden ise dışsal şok olarak tanımlanabilecek pandemi ve savaşlar; farklı bir ifadeyle şiddetli ölüm krizleri. Kara Veba'nın her yerde basit maltusyan sonuçları olmadı. Kara Veba Piedmont'ta nerdeyse bir yüzyılı aşan eşitleyici etki yaratırken Prato gibi şehirlerde ve Poggibonsi gibi kırsal bölgelerde eşitsizlik 1370-1380'lerden sonra tekrar yükselişe geçti.⁹ Kara Veba sonrası Esslingen ve Münih'te eşitsizlik azalırken; söz konusu dönemde (1350-1450) Esslingen'de nüfus azaldı ve fakat Münih'te arttı.¹⁰ Bu durum modern öncesi eşitsizlik tahminlerini kurumsal faktörleri dikkate almadan, basitçe nüfustaki değişimin bir fonksiyonu olarak değerlendirmenin hatalı olacağını gösteriyor. Kara Veba etkilediği Avrupa'da farklı bölgelerde farklı sonuçları doğurdu. Veba öncesinde Malthus kuvvetlerinin olmadığı, farklı bir ifadeyle kaynaklar üzerinde nüfus baskısının yaşanmadığı İspanya'da pandeminin demografik açıdan nispeten sınırlı etkisine rağmen ekonomik açıdan Avrupa'nın diğer bölgelerinden çok daha yıkıcı sonuçları oldu.¹¹ Dahası pandemi ve savaş gibi kitlesel ölümler her zaman kısa ömürlülüğün belirgin eşitleyiciliğini sağlamadı.¹² Nitekim sonraki geniş çaplı ölüm krizleri (örneğin 17. yüzyıl vebaları) muhtemeldir ki insan topluluklarının kurumsal ve kültürel uyumunu içeren adaptasyonu neticesinde Kara Veba gibi ciddi ve nispeten uzun süreli bir eşitsizlik azalmasını beraberinde getirmedir.¹³ Sonuç olarak tüm bu literatür Avrupa'nın büyük çoğunluğunda görülen endüstri öncesi hem gelir hem de servetlerde yaşanan eşitsizlik artışı olgusunun başlı başına ekonomik büyümeye atfedilemeyeceğini gösterdi. Nüfus artışı, şehirleşme, proleterleşme ve regresif vergilendirme diğer olası sebeplerdir. Fakat bu faktörlerin benzer olduğu iki farklı bölgede eşitsizlik eğilimi taban tabana zıt olabilir. Dolayısıyla erken modern eşitsizlik artışı açıklaması değişmez bir formülde değil; tüm bu fenomenlerin olası etkilerinin, verili toplumun sahip olduğu kültürel ve kurumsal bağlamda değerlendirildiği bir çerçevede bulunabilir.

Esasen Batı'da önceleri endüstrileşme bağlamında yürütülen eşitsizlik çalışmalarının endüstri öncesi dönemi de kapsayacak şekilde kapsamının genişlemesi, endüstri öncesi dönemin durgun bir eşitsizliğe sahne olduğu ön kabulü neticesinde gecikmeli bir olgudur. Osmanlı toplumu için ise "kendine özgü" bir tarihsel gelişim üzerinden tanımlanmış; hem sosyal düzen hem de kurumlar ile Batı'dan belirgin bir şekilde farklılaşan bir bağlamda eşitsizliğin durgun kalmasının artmasından çok daha olası olduğu; düşünsel açıdan tutarlı ve fakat ampirik açıdan hiçbir referansı olmayan bir düşünsel engelden söz etmek mümkün. Somut biçimde ifade edilirse endüstri öncesi eşitsizliğin önemli bir bileşeni olduğu düşünülen toprakta özel mülkiyete karşılık miri toprak rejiminin servet birikimin önünde ciddi engel oluşturduğu; ek olarak vakıf uygulamasının üstlendiği kamusal hizmet neticesinde toplumda özel mülk edinme güdüsünün

⁸Guido Alfani-Wouter Ryckbosch, "Was there a 'Little Convergence' in inequality? Italy and the Low Countries compared, ca. 1500-1800", *IGIER Working Paper Series*, No.557, 2015, s. 20.

⁹Alfani, "Economic Inequality in Northwestern Italy: A Long-Term View", 1091; Alfani-Ammanatti, a.g.m., 1086.

¹⁰Guido Alfani-Victoria Gierok-Felix Schaff, "Economic Inequality in Preindustrial Germany, ca. 1300 – 1850", *Stone Center on Socio-Economic Inequality Working Paper Series*, No.3, 2020, s. 14.

¹¹Carlos Álvarez Nogal-Leandro Prados de la Escosura "The Rise and Fall of Spain 1270-1850", *Working Papers in Economic History*, 2011, s. 20.

¹²Scheidel, kitleler lehine - zenginler aleyhine pazarlığı teşvik eden savaşları, toprak sahiplerini - burjuvaziye yok eden kanlı devrimleri, mevcut fazlalığı biriktiren zenginleri yok eden devletlerin çöküşü ile en az insan kaynaklı bu olgular kadar öldürücü olabilen pandemileri de eşitsizliği azaltabilecek eşitlikçi şiddet unsurları olarak niteler. bk. Walter Scheidel, *The Great Leveler: Violence and the History of Inequality from the Stone Age to the Twenty-First Century*, Princeton University Press, 2017.

¹³Guido Alfani, "Epidemics, Inequality, and Poverty in Preindustrial and Early Industrial Times", *Journal of Economic Literature*, LX/1 (2022), 19-20.

baskın olmadığı ileri sürülmüştür.¹⁴ Ayrıca İslam Miras Hukuku'nun eşitlikçi yapısının da sermaye birikimini engellediği varsayılmıştır.¹⁵

Osmanlı İmparatorluğu için de eşitsizlik üzerine son yıllarda iktisat tarihçilerinin artan ilgisiyle ciddi bir literatür yaratıldı. Bu literatürün bir kısmında vergi kayıtları (tahrirler) kullanılırken diğer çalışmalarda ise bu çalışmaya da kaynaklık eden tereke kayıtları kullanılmıştır.¹⁶ Kastamonu üzerine yapılan bir çalışmada Avrupa'da sanayi öncesi eşitsizlikteki uzun vadeli artışa benzeyen artan eşitsizlik tespit edildi.¹⁷ Antep üzerine yapılan bir başka araştırmada 17. yüzyıl sonunda yüksek olan eşitsizliğin 18. yüzyıl ikinci yarısında daha da ağırlaştığı sonucuna ulaşıldı.¹⁸ Bursa terekelerinin kullanıldığı bir çalışma ise varis sayısında dönemler ve özellikle varlıklı gruplar arasında, daha fazla servet birikimi anlamına gelen, aşamalı bir daralma saptadı.¹⁹ Kuzeybatı Anadolu'daki servet eşitsizliğinin uzun vadeli seyrinin terekeler üzerinden sorgulandığı bir başka çalışmada, eşitsizliğin hem düzeyi hem de dinamik yapısının, Osmanlı için Klasik Çağ olarak görülen dönemde bile Avrupa'nın bazı yavaş ekonomilerine Doğu Asya'dan daha yakın olduğu saptandı.²⁰ Bu tür çalışmalar sanayileşme öncesi Avrupa çalışmalarına eklenerek hem "ayırışma" tartışmasına büyük katkı sunmakta hem de özellikle tereke kayıtlarını kullanarak bir karşılaştırma imkânı sağlamaktadır. Aynı zamanda bunu yaparken sonuçların karşılaştırılması en azından asgari düzeyde bir metodolojik uyum gerektirdiğinden kaynağın kullanım biçimlerini de tekrar sorgulamaktadır. Son olarak sınırlı sayıda olsa da eşitsizliğin biçimini konu edinen çalışmalara özellikle değinmek gerekir. 18. yüzyıl terekeleri üzerinden Kastamonu'da unvan sahipliğinin eşitsizliğin bir indikatörü olabileceği gösterildi.²¹ Manisa'da ise tahrir defterleri kullanılarak 16. yüzyılda üreticiler ve toprak sahipleri içinde ve arasında belirgin bir eşitsizliğin olduğu ve aynı yüzyılın sonuna doğru arttığı tespit edildi.²² Bu çalışma böylesi bir ihtiyacı gözetken bir kesit dönem analizidir ve eşitsizliğin tarifi ile doğasını anlamaya çalışarak uzun dönemli araştırmalara öncü bulgular sağlama hedefindedir.

Çalışmada 16. yüzyıl sonu ile 17. yüzyıl ilk yarısına ait Galata Sicilleri'nin tamamı taranarak elde edilen ve biçimsel yönden eksiklik görülmeyen tereke kayıtlarının tamamı kullanılmıştır.²³ Osmanlı ve çağdaşı toplumlar miras envanterlerinin kayıt sebebi ve içeriği yönünden farklılık gösterse de kaynağın kendisinin yaşayan toplumu yansıtmadaki sınırlı kabiliyeti tüm pratiklerde ortaktır. Terekeler atipik olarak nüfusun görece varlıklı kesiminin deneyimini temsil eder. Bu sebeple terekelerin kullanıldığı bu çalışmanın yaşayan nüfustaki servet eşitsizliğini olduğundan az tahmin etmesi beklenir. Terekeleri kalibre etmeye yarayan detaylı demografik bilgiye ve eksiksiz alternatif servet kayıtlarına sahip olunmadığı için Osmanlı miras

¹⁴Haydar Karadağ-Mustafa Şit, "Osmanlı Devleti'nde Toprak Mülkiyetinin İktisadi Sistemler Açısından Değerlendirilmesi", *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, II/4 (2016), 45-65.

¹⁵Timur Kuran, "Why the Middle East is Economically Underdeveloped: Historical Mechanisms of Institutional Stagnation", *Journal of Economic Perspectives*, XVIII/3 (2004), 71-90.

¹⁶Tahrir kayıtlarını kullanan bir eşitsizlik çalışması için bk. Metin Coşgel, "Estimating rural incomes and inequality in the Ottoman Empire", *International Journal of Middle East Studies*, XL/3 (2008), 374-375.

¹⁷Boğaç Ergene-Metin Coşgel, "Inequality of Wealth in the Ottoman Empire: War, Weather, and Long-Term Trends in Eighteenth-Century Kastamonu", *The Journal of Economic History*, LXXII/2 (2012), 308-332.

¹⁸Hülya Canbakal, "Reflections on the Distribution of Wealth in Ottoman Ayntab", *Oriens*, XXXVII (2009), 237-252.

¹⁹Fatma Pelin Tığlay, *Division of inheritance and capital accumulation: Case of Bursa from probate registers, 1700-1840*, Sabancı Üniversitesi SBE Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015.

²⁰Hülya Canbakal-Alpay Filiztekin, "Wealth inequality in northwestern Anatolia under the Ottomans, 1460-1870", *European Review of Economic History*, XXIX/1 (2024), 1-42.

²¹Boğaç Ergene-Ali Berker, "Wealth Inequality in 18th-Century Kastamonu: Estimations for Muslim Majority", *International Journal of Middle East Studies*, XL/1 (2008), 23-46.

²²Pınar Ceylan, "Measuring and explaining rural inequality in a pre-industrial setting: income inequality in sixteenth-century Ottoman Manisa", *LSE Economic History Working Papers*, No.346, 2022.

²³Galata Sicilleri 20 No'lu sicilden başlayarak 65 No'lu sicile kadar taranmış; biçim ve içerik yönünden eksiksiz görünen tüm terekeler çalışmaya dâhil edilmiştir. Terekeler, siciller içerisinde günlük halde bulunmakla birlikte terekelerin elde edildiği sicillerin tamamı kaynakçada listelenmiştir.

dökümlerinin “yanlılık” sorunu kaynağa için bir kusur olarak görülmektedir.²⁴ Bu bilgiler ışığında bu çalışma öncelikle 17. yüzyıl ilk yarısında ticarete konu olan Galata bölgesinin eşitsizlik deneyimini çağdaşları içerisinde konumlandırmayı amaçlamaktadır. Osmanlı için ise Galata'daki uzak mesafeli ticaretin mümkün olan en yüksek eşitsizliğin sınırını belirlemiş olabileceği varsayımı test edilir. Ek olarak terekelerde bulunan unvanlar kullanılarak, her ne kadar bu belirteçler homojen bir servet birikimine işaret etmese de sosyal konumlanışın servete ulaşmada etkisi araştırılır. Son olarak terekelerden elde edilen her bir veri kategorize edilerek farklı servet gruplarının yalnızca toplam servetler bakımından değil sahip oldukları ekonomik güç ile kurguladıkları maddi yaşam ve finansal tutum bağlamında da anlamlı bir farklılığa sahip olup olmadığı incelenir.

1. Galata'da Eşitsizliğin Tespiti

Endüstri öncesi dönem eşitsizlik araştırmaları için literatürde en sık kullanılan yöntem Lorenz eğrileri ve Gini katsayılarının elde edilmesidir. Servetin eşit paylaşıldığı durum olan 0 değeri ile tüm servetin popülasyonun yalnızca bir üyesine ait olduğu 1 değeri arasında değişen bu sayısal değer, her şeyden önce ekonomik ve sosyal boyutu oldukça karmaşık olan verili bir toplumu tek bir sayı ile ifade edebilme olanağı tanıyan ve dolayısıyla karşılaştırma imkânı sunan bir özet endekstir. Fakat Gini ve Lorenz eğrilerine geçmeden negatif değerlerle de baş edebilen yüzdelik dilimler halinde incelemek eşitsizliğe dair ön bulguları elde etmeye olanak tanır.²⁵

Tablo 1

Erkek ve Kadın Terekeleri Üzerinden % Paylar Analizi

%10'luk Dilimler (Erkek)	Dağılım	Dağılım/ Medyan	Pay	Kümülatif Pay
1	4480.000	14.852	-0.022	-0.022
2	8530.110	28.279	0.684	0.662
3	14644.800	48.551	1.282	1.944
4	20643.490	68.437	1.942	3.886
5	30164.030	100.000	2.872	6.758
6	43390.750	143.849	4.001	10.759
7	69225.600	229.497	6.348	17.107
8	104007.400	344.806	9.509	26.617
9	203898.400	675.965	16.597	43.213
10			56.787	100.000
%10'luk Dilimler (Kadın)	Dağılım	Dağılım/ Medyan	Pay	Kümülatif Pay
1	3642.660	20.240	0.588	0.588
2	5640.000	31.338	1.328	1.916
3	7965.570	44.260	2.028	3.944
4	10972.280	60.966	2.747	6.692

²⁴Batı literatüründe “yanlılık” sorununa dair geniş bir literatür yaratıldı. Shammass, ortalama servete mesleki dağılım ve yaş tablosu gibi ek kaynaklardan elde ettiği değerler üzerinden mesleki statü ve yaş sapmalarını da ekleyerek yaşayan nüfusun servet dağılımına ulaşmayı dener. Bk. Carole Shammass, “Constructing a Wealth Distribution from Probate Records”, *The Journal of Interdisciplinary History*, IX/2 (1978), 297-307. Bir başka çalışma ise terekeleri yaş, meslek gibi bilgiler üzerinden elde edilen çoğaltanlar ile çarpmanın da yeterli olamayabileceğine; farklı bir ifadeyle bu bilgilerin her biri için de yanlılık sorunu olabileceğini vurgular ve formüle sistematik servet çarpıklığını da ekler. Bk. Peter H. Lindert, “Unequal English Wealth since 1670”, *Journal of Political Economy*, XCIV/6 (1986), 1127-1162.

²⁵Bulgulara geçmeden önce tüm çalışma boyunca net servetlerin kullanıldığını ve ciddi bir enflasyon dönemine denk gelen tüm terekelerin Pamuk'un fiyat endeksine göre enflasyondan arındırıldığını hatırlatmak gerekir. Enflasyondan arındırmada Özmucur -Pamuk'un verileri, 1640-1644 arası dönem baz yılı olarak seçilerek kullanılmıştır. Bk. Süleyman Özmucur-Şevket Pamuk, “Real Wages and the Standards of Living in the Ottoman Empire, 1469-1914”, *The Journal of Economic History*, LXII/2 (2002), 293-321.

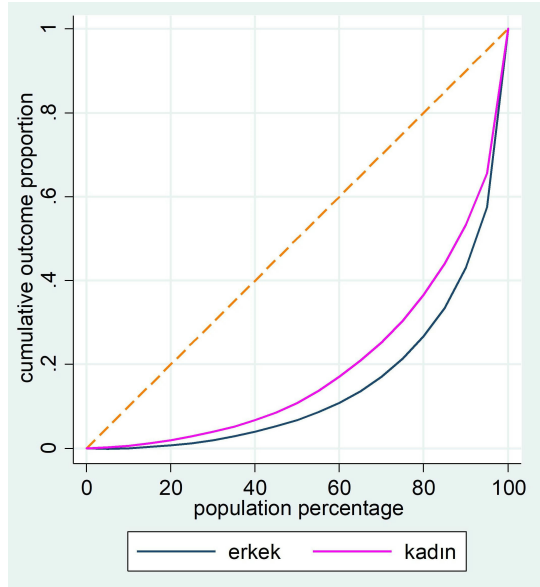
5	17861.600	99.246	4.137	10.828
6	25156.000	139.777	6.389	17.218
7	32153.000	178.655	8.056	25.274
8	46814.600	260.121	11.732	37.006
9	69431.200	385.787	16.577	53.583
10			46.417	100.000

*Değerler akçe cinsindendir.

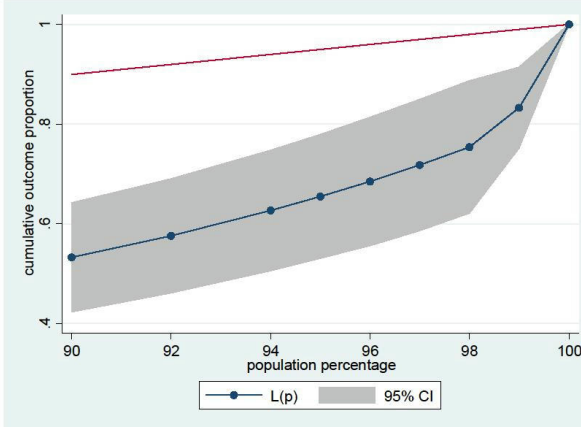
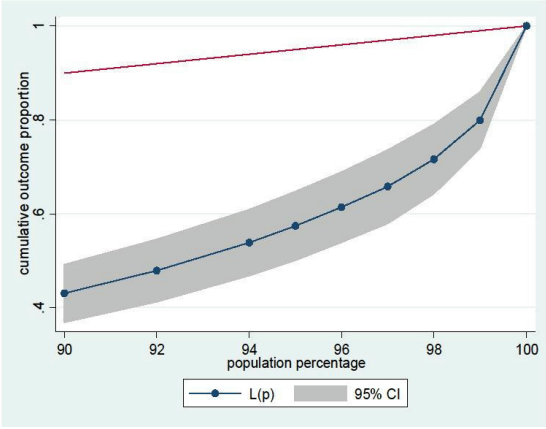
Tablolar erkek ve kadın terekeleri kullanılarak %10'luk dilimler halinde oluşturulmuştur. Buna göre dağılım değeri ilgili dilimin altında servete sahip olunan miktarı ifade eder. Örneğin erkek terekelerinin %10'u 4.480 akçenin altında net servete sahiptir. Yine erkeklerin %90'ının net serveti 203.989 akçenin altındadır. Kadın terekeleri için ise eldeki örneklemin %90'ı 69.431 akçenin altında servete sahip görünüyor. İkinci sütunda yer alan değer ise dağılım değerinin ortanca değere oranını ifade eder. Farklı bir ifadeyle ilgili dilimdeki en yüksek değer medyana olan uzaklığı olarak düşünülebilir. 5. %10'luk dilime kadar oranlar benzer seyreitse de erkeklerde refah sahibi gruplara doğru gidildikçe ekstrem değerlerin yaygınlığı dikkate çarpmaktadır. 3. sütunda yer alan pay değeri ise ilgili yüzdenin yalnızca kendisinin toplam servette sahip olduğu payı ifade eder. Burada ilk %10'luk dilimde yer alan erkek servetinin negatif payı dikkate değer. Bu sonuç borcu tereke toplamından yüksek olan negatif servete sahip 12 kişiden kaynaklanmaktadır. Fakat bu tür yüzdelik paylar negatif değerlerle baş edebilen ölçütlerdir ve dolayısıyla analize dahil edilmiştir.²⁶ Erkek terekelerinde en varlıklı %10 tüm servetin yarısından fazlasına sahip iken kadınların en zengin %10'luk dilimi için aynı oran %46. Son olarak erkek popülasyonunun yoksul yarısının sahip olduğu payın toplam servetteki yeri yalnızca %6,75'ine denk iken aynı oran kadınlarda %10,82 civarında. Özetle tüm bu öncü veriler ciddi bir bölüşüm sorununu ifade etmekle birlikte erkeklerde daha polarize bir servet dağılımına işaret ediyor. Daha kesin sonuçlar için Lorenz dağılımı ve gini katsayıları ile devam edilecektir.

Şekil 1

Erkek ve Kadınlar için Lorenz Eğrileri

²⁶919 terekenin yalnızca 12'si (tüm terekelerin ancak %1'i) negatif servete sahip ve bunların tamamı erkek terekeleri. Negatif servet söz konusu olduğunda gininin 1'den büyük çıkması olası ve fakat bu durum negatif değerlerin yaygınlığına bağlıdır. Negatif servetlerle ilgili metodolojik tartışma için bk. Stephen Jenkins ve Markus Jantti, "Methods for summarizing and comparing wealth distributions", *ISER Working Paper Series*, No. 2005-05; Francesca De Battisti, Francesco Porro-Achille Vernizzi, "The Gini coefficient and the case of negative values", *Electronic Journal of Applied Statistical Analysis*, XII/1 (2019), 85-107.

Şekil 2*En Varlıklı %10 için Lorenz Eğrileri***Kadın****Erkek**

Şekil 1 Galata sicillerinden elde edilen terekeler üzerinden elde edilen Lorenz eğrilerini göstermektedir. Kadın terekeleri kullanılarak elde edilen eğri mutlak eşitlik doğrusuna daha yakın olmakla birlikte daha az eşitsiz anlamına gelir ki; elde edilen Gini katsayıları da uyumlu şekilde kadınlar için 0,61, erkekler için ise 0,70'dir. Erkek terekelerinde servetin 0 pay eşiği popülasyonun %20'sine yakın konumda iken kadınlarda %10'un altında. Ancak kadınlar için bulunan Gini değeri Establet ve Pascual'ın Şam kadınları için tespit ettiği Gini olan 0,5'den yüksek.²⁷ Şekil 2 ise hem erkekler hem de kadınlar için servet dağılımının en tepedeki %10'luk dilimine odaklanır. Genel sonuçla benzer şekilde kadınların eğrisi mutlak eşitlik doğrusuna daha yakındır ki; farklı bir ifadeyle erkek terekelerinin en varlıklı %10'luk dilimi kadınlara göre toplam servetten belirgin şekilde daha fazla pay almaktadır.

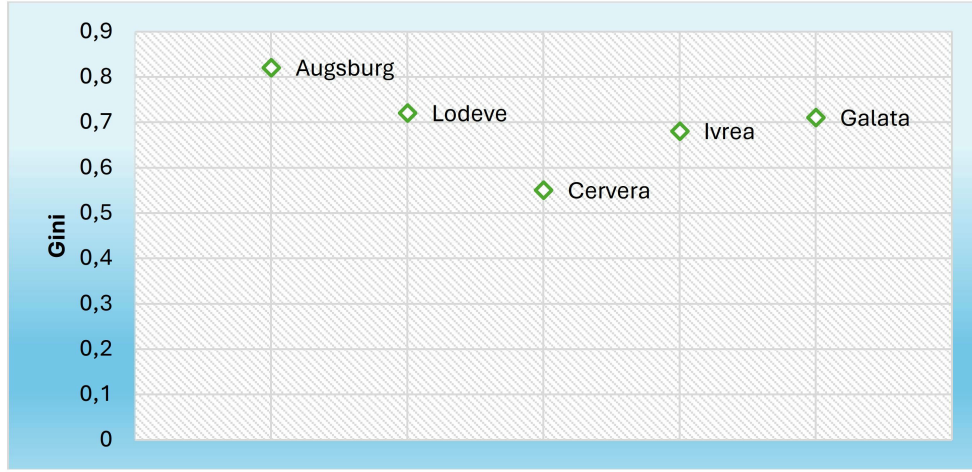
Son olarak cinsiyet farkı gözetmeksizin elde edilen tüm terekeler dikkate alındığında elde edilen Gini değeri ise 0,71'dir.²⁸ Terekelerin yanlılık sorunu dikkate alınır ise elde edilen gini skoru mümkün olan en az eşitsizlik olarak düşünülebilir. Osmanlı için ilave kaynaklara sahip olmamakla birlikte Alfani detaylı nüfus kayıtlarını kullanarak mülksüzlerin kayıtlarda yer almasının yarattığı çarpıklığı 0,13 puan olarak saptadı.²⁹ Zanden ise Floransa için yoksullar dahil edildiğinde 0,08 daha yüksek bir gini skoru elde etti.³⁰

²⁷ Colette Establet-Jean-Paul Pascual, "Women in Damascene families around 1700", *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, XLV/13 (2002), 304.

²⁸ Karşılaştırma olanağı için Gini hesaplama yöntemine dair kısa bir açıklama gereklidir. Bazı çalışmalar istatistiksel bir önlem olarak "trimming", yani aşırı uç değerleri dışlayarak verileri yorumlamaktadır. Bk. Ergene-Berker, a.g.m. Ancak servet dağılımlarını özetlemenin metodolojik tartışmasını yapan Jenkins ve Jannti gösterdi ki; "trimming" prosedürü Gini katsayısında ciddi fark (ilgili örnekte 0,591'den 0,553'e) yaratıyor. Bk. Jenkins-Jannti, a.g.m., s. 19. Özetle aşırı değerleri "verileri kirlüten kır"den ziyade "değerli bilgi sağlayan kaldırıcı gözlemler" olarak dikkate alıyorum.

²⁹ Alfani, "Wealth Inequalities and Population Dynamics in Early Modern Northern Italy", 522.

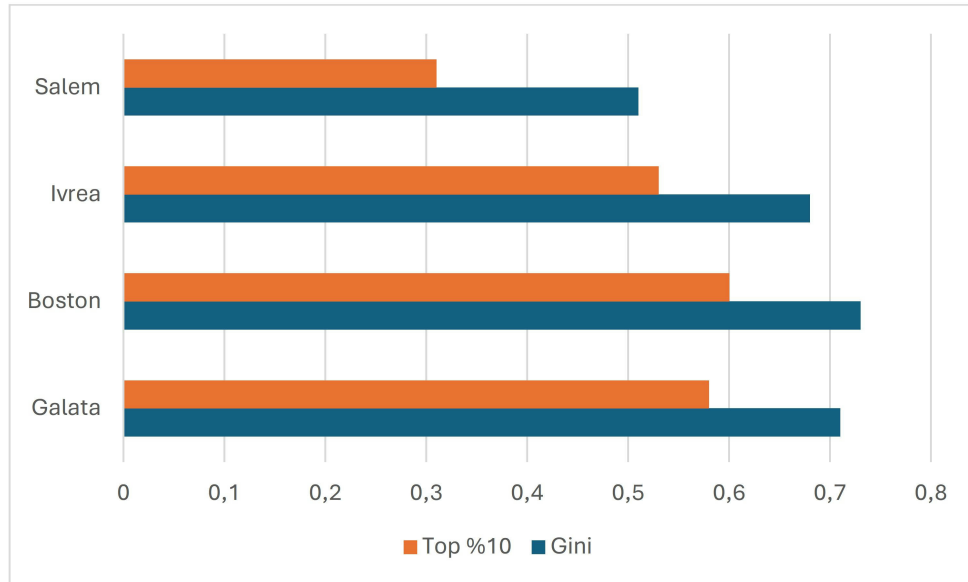
³⁰ Zanden, a.g.m., 645.

Şekil 3**Kent Ölçekli Gini Karşılaştırması**

Kaynak: Alfani, "Wealth Inequalities and Population Dynamics in Early Modern Northern Italy"; Alfani-Gierok-Shaff, a.g.m.; Alfani, "Economic Inequality in Preindustrial Times: Europe and Beyond" ve BOA, İŞS, GŞS.

Şekil 3'te 1600 ila 1650 yılları arasında servetler üzerinden hesaplanan Gini katsayıları bulunmaktadır. Almanya'nın Augsburg kenti belirgin bir şekilde daha eşitsiz görünürken; Fransa'nın Lodeve kenti ile Galata benzer eşitsizlik düzeyine sahip. Bununla beraber Galata; İtalya'nın kuzeybatısında nehir kıyısında yer alan ve ticaret yollarının önemli bir kavşağı olan Ivrea'dan daha eşitsiz görünüyor. İspanya şehri Cervera ise 0,55 ile belirgin şekilde daha az eşitsiz görünüyor.

Kaynak: BOA, İŞS, GŞS; Gloria L. Main, "Inequality in Early America: The Evidence from Probate Records of Massachusetts and Maryland", *The Journal of Interdisciplinary History*, VII/4 (1977), 560; Alfani, "Economic Inequality in Northwestern Italy".

Şekil 4**En Varlıklı %10 ve Gini Karşılaştırması**

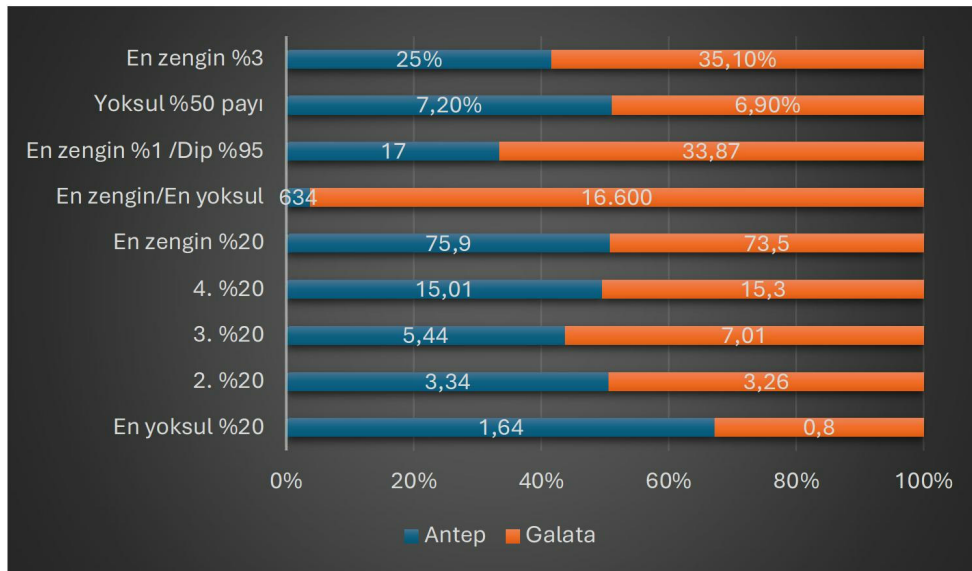
Kaynak: BOA, İŞS, GŞS; Gloria L. Main, "Inequality in Early America: The Evidence from Probate Records of Massachusetts and Maryland", *The Journal of Interdisciplinary History*, VII/4 (1977), 560; Alfani, "Economic Inequality in Northwestern Italy".

Şekil 4 ise Gini katsayılarına ek olarak en varlıklı %10'un toplam servetten aldıkları paya da dikkat çekiyor. Boston hem gini hem de en varlıklı kesimin sahip olduğu pay açısından diğerlerinden ayrılıyor. Galata ile karşılaştırmaya en uygun görünen Essex'in büyük limanı Salem ise her iki eşitsizlik ölçümünde Galata'dan daha az eşitsiz görünüyor. Ivrea ise Galata'dan daha düşük giniye sahip olmakla birlikte en zengin %10'un aldığı pay da daha sınırlı görünüyor.

Osmanlı için söz konusu dönemi kapsayan sınırlı çalışma bulunmakla birlikte Manisa ve Bursa'da kentsel eşitsizlik 1600 ila 1650 arası için sırasıyla 0,66 ve 0,64 tespit edildi.³¹ Sanayi öncesi zenginliğin yoğunlaşması kentsel ortamda kırsal bölgelere karşın daha olası. Özellikle uzak mesafeli ticarete konu olan Galata gibi bir bölgede eşitsizliğin artması azalmasından daha mümkün olabilir. Ancak Galata gibi bir liman bölgesi olan Salem'de düşük eşitsizlik tespit edilmişti. Özetle uzak mesafeli ticaret ya da ekonomik büyüme yalnızca mümkün olan eşitsizliğin sınırını belirlemiş olabilir. Nitekim güncel literatür gini'nin ötesinde ekonomik ve sosyal faktörleri de bağlama dahil eden; mümkün olan maksimum eşitsizliğe yakınlığı ifade eden bir "eşitsizlik ekstraksiyon değeri" üretti.³² Ancak formülasyonda minimum geçim geliri yer almakla birlikte gerekli minimum serveti belirleme zorluğundan ötürü bu bölümde yalnızca gini üzerinden değerlendirme yapmakla yetinildi.

Şekil 5

Osmanlı içi Servet Polarizasyonu Mukayesesi

Kaynak: BOA, İŞS, GŞS; Canbakal, a.g.m.

Osmanlı içi karşılaştırmaya uygun en detaylı veriler Antep sicillerinden elde edilen, 1682-1694 yıllarını kapsayan terekelerden derlendi. Yüzdelik paylar giniye ek olarak dağılımın belirli noktalarındaki yığılmayı; farklı bir ifadeyle seçilen yüzdelikler bağlamında servet polarizasyonunu görmeye olanak sağlar. Son %20'lik gurubun toplam servetten aldığı pay Galata'da belirgin bir şekilde düşük görünüyor. En zengin ile en yoksul terekenin oranı ise Galata'da oldukça yüksek görünüyor. Nitekim Yusuf Reis'in 2.094.448 (enflasyondan arındırılmış) akçelik net serveti, servet dağılımının sonundan başlayarak 329 kişinin; farklı bir ifadeyle eldeki örneğin 1/3'ünden fazlasının net servetinin toplamından daha fazla.³³ Sahip olduğu "mükemmel

³¹ Canbakal-Filiztekin, a.g.m., 10.

³² Alfani. Eşit gini'ye sahip iki farklı toplumun farklı ekstraksiyon oranlarına sahip olabileceğini ve dolayısıyla bu formülasyonun salt ekonomik çıktıya değil; kurum ve sosyal yapıya da vurgu yaptığına dikkat çeker. Detaylı bilgi için bkz. Alfani, "Economic Inequality in Preindustrial Times: Europe and Beyond".

³³ BOA, İŞS, Galata 54, vr: 36a-1.

kalyon" ise 600.000 akçe değerinde ve 919 terekenin son 906 kişisi bu tutarın altında net servete sahip. Öyle görünüyor ki bazı kimseler endüstrileşme öncesi zenginleşmenin belki de en önemli aracı olan uzak mesafeli ticaret ile büyük zenginlikler yaratmış olmalılar. Yoksul yarımın toplam servetteki payı benzer olmakla birlikte diğer tüm göstergeler Galata bölgesinde servet dağılımının daha kutuplaşmış olduğunu gösteriyor.

1.1. Eşitsizliğin Alt-Gruplar Bazında Değerlendirilmesi

Sicillerden elde edilen 919 tereke kullanılarak Galata'da ciddi bir eşitsizlik tespit edildi. Peki bu eşitsizliği ayırtırmak mümkün mü? Farklı bir ifadeyle mevcut eşitsizliğin büyük bileşeni sosyal gruplar içindeki ayrışmadan mı; yoksa bu gruplar arasındaki farklılıktan mı kaynaklanıyor? Popülasyonun her bir üyesinin aynı gelire/servete sahip olduğu ideal eşitlikçi durumdan uzaklaşan entropik mesafeyi ölçen Theil endeksi mevcut eşitsizliği grup içi ve gruplar arası parçalara ayırmak için bir yöntem sunar. Theil endeksi kullanılarak Galata'daki sosyal gruplarının her birinin kendi içinde ve bir bütün olarak eşitsizlik düzeyine olan katkısı saptanabilir.

Tereke kayıtlarını kategorize etmede kaynağın araştırmacıya sunduğu en önemli veri ölen kişinin sahip olduğu unvanlardır. Sosyal konum ve bazen de mesleki durumun tuhaf bir bileşimi olan unvanlar daha önceki araştırmalarda da açıklayıcı değişken olarak kullanıldı.³⁴ İlişki yönünün servet gelir olmasının daha muhtemel olduğu, servetin statüye ve bu her ikisinin de kişinin devraldığı miras ile yakından ilgili olduğu "geleneksel" bir toplum biçimi düşünülürse, bu belirteçlerin önemi daha da artar. Her ne kadar Galata'daki ticaret bazı kimselere servet yaratma potansiyeli sağlamış olsa da sahip olunan servetin kişinin finansal becerisinin ya da başarılı ticari girişimlerinin doğrudan sonucu olarak görmemek gerekir. Buradan hareketle bu bölümde eşitsizlik sosyal gruplar bağlamında ayırtırmaya çalışılacaktır.

Unvanlar arasında ekonomik açıdan keskin bir ayırmadan söz etmenin olanaksız olduğunu en başta ifade etmek gerekir. Mustafa Ağa Mahallesi sakinlerinden Osman Beşe öldüğünde 1.201.480 (brüt) akçe değerinde bir servet bırakırken³⁵ Bedreddin mahallesinde vefat eden Ahmed Beşe'nin ise 6.585 akçelik mütevazı bir serveti vardı.³⁶ Özetle her bir unvana servet dağılımının her bir diliminde rastlamak mümkündür. Ancak yine de aynı unvana sahip bu kimselerin sahip olduğu servet bir dereceye kadar bu belirteçler ile açıklanıyor olabilir.

Grup içi ve gruplar arası eşitsizliğin mevcut eşitsizliğe katkısını ölçmek için erkek terekeleri öncelikle üst başlıklar halinde kategorize edildi. Ağa, bey, beşe, çavuş ve paşalar "askeri unvan grubu"; çelebi, efendi, halife, dedeler ise "dini unvanlı grup" olarak tasnif edildi. Son ve üçüncü ana grup ise unvan sahibi olmayan erkekler.

Tablo 2

Alt Gruplar Bazında Eşitsizlik (Erkek)

Theil endeksi					
Grup içi			1.035		
Gruplar arası			0.007		
Total			1.042		
Alt grup istatistikleri					
Unvan	Pop. Payı	Ortlama	Görelî Ortalama	Servet Payı	Gini
Unvansız	0.432	90855.681	0.996	0.431	0.732

³⁴Ergene-Berker, a.g.m.; Emre Özer, *Osmanlı Mahkemelerindeki Sulh ve Davaların Nicel Analizi: Merkez ve Taşra Karşılaştırması (1800-1840)*, İstanbul Medeniyet Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2020.

³⁵BOA, İŞS, Galata 65, vr: 5a-1.

³⁶BOA, İŞS, Galata 61, vr: 73b-2.

Askeri	0.396	100884.983	1.106	0.438	0.682
Dini	0.172	69678.974	0.764	0.131	0.607

Servet dağılımının sosyal gruplara göre daha kesin bir ayrışması için tablo farklı grupların Gini katsayılarını, her grup için ortalama serveti ve popülasyon ortalamasına olan uzaklığı ile sosyal gruplar içinde ve arasındaki eşitsizliğe ayrıışan Theil endeksini göstermektedir. Alt tablo ilk sütunda yer alan bilgi, ilgili grubun eldeki örneklem içerisindeki yüzdesidir. Bununla beraber 4. sütunda ise ilgili grubun toplam servet-teki payı ifade edilir. Sonuçlara göre unvansız erkeklerin örneklemdeki payı ile servetteki yüzdesi birbirine oldukça yakın görünüyor. Çelebi, efendi, halife ve dede gibi dini belirteçlere sahip kişiler ise örneklem yalnızca 0,17'sini oluşturmakla birlikte toplam servetin daha sınırlı bir payına sahip. 3. sütunda yer alan görelî ortalama ise ilgili grubun ortalama servetinin popülasyonun ortalama servetinin yüzdesi cinsinden ifadesidir. Öyle ki dini unvana sahip ortalama serveti olan bir erkeğin varlığı, genel ortalamanın 0,76'sına eşit iken; askeri unvan sahipleri popülasyon ortalamasının 1.10 katına denk ortalama servete sahipler. Son sütun ise her bir grubun sahip olduğu Gini skorunu göstermektedir. Buna göre unvansız grupta dağılımın daha kötü olduğu söylenebilir. Özetlemek gerekirse askeri unvana sahipleri unvansız erkeklere göre, unvansız erkekler de dini belirtece sahip olanlara göre ortalama olarak daha varlıklıdır. Dini unvan sahipleri en düşük ortalama servetle sahip olmakla birlikte en düşük Gini skoruyla dağılım bu grupta daha homojendir.

Üstte yer alan tablo ise eşitsizliğin entropiye dayalı bir ölçüsü olan ve grup içi ve gruplar arası eşitsizliğe tam olarak ayrışabilen Theil endeksi sonuçlarını göstermektedir. Buna göre mevcut eşitsizliğin %99'undan da fazlası grup içi eşitsizlikle açıklanabilir. Buna karşılık eşitsizliğin yalnızca %1'i söz konusu gruplar arasındaki eşitsizlikle açıklanabilir. Farklı bir ifadeyle askeri-dini-unvansızlar olarak kategorize edilen erkek terekelerinde net bir servet farklılaşmasından söz etmek olanaksız görünmekle birlikte eşitsizliğin önemli bileşenini her bir grup içindeki eşitsizlik oluşturmaktadır.

Erkek terekelerine ait servet dağılımlarının daha detaylı bir analizi için miras dökümlerinde yer alan her bir unvan ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Böylece muhtemelen yaş, meslek gibi diğer belirlenimlere uğramış olsa da aynı unvana sahip olmanın servet birikimi bakımından anlamlılığı test edilmiştir.

Tablo 3*Unvan Bazında Eşitsizlik Ayrışması (Erkek)*

Theil endeksi					
Grup içi			0.926		
Gruplar arası			0.116		
Total			1.042		
Alt grup özet istatistikleri					
Unvan	Pop. Oranı	Ortalama	Görelî Ortalama	Servet Payı	Gini
Unvansız	0.432	90855.681	0.996	0.431	0.732
Ağa	0.041	136662.983	1499	0.061	0.480
Bey	0.149	88127.771	0.966	0.144	0.613
Beşe	0.169	62347.723	0.684	0.115	0.652
Çavuş	0.032	169432.870	1858	0.059	0.733
Çelebi	0.107	82649.379	0.906	0.097	0.626
Efendi	0.051	55074.385	0.604	0.031	0.482
Halife	0.012	25323.766	0.278	0.003	0.433
Dede	0.002	178.000	0.002	0.000	0.000
Paşa	0.006	894291.350	9807	0.059	0.607

Alt grup özet verilerine göre unvansız erkeklerin, popülasyon payları ile çok benzer servet paylarına sahip olduğu tespit edilmişti. Ağa, çavuş ve paşaların toplam servet içindeki payları ise tereke popülasyonundaki temsiliyetlerinin ötesindedir. Diğer tüm unvanların eldeki kayıtlardaki mevcudiyeti, sahip oldukları servet paylarından daha yüksektir. Dede unvanlı yalnızca bir kişi olduğu için görece bir çıkarım yapmak mümkün görünmemektedir. Tabloda dikkat çeken önemli bir husus ise çavuş ve ağa unvanına sahip kişilerin terekeleri örneklem ortalamasının sırasıyla 1.86 ve 1.50 katı servet ortalamalarına sahipti. Paşaların ise ortalamadan çok daha üzerinde (9,8 katı) serveti bulunuyordu. Ancak Paşa unvanlı yalnızca 4 kişinin terekesi var ve örneğin Yel değirmeni mahallesi sakini olan Memi Paşa'nın yalnızca forsaları dahi 1.148.000 akçe değerindedir.³⁷ Dolayısıyla sınırlı sayıda örneklem yukarı yönlü bir çarpılık yaratmış olması muhtemel ise de 4 paşanın da net serveti servet dağılımının ilk %20'lik diliminde yer almaktadır. Gini katsayılarına gelince ise çavuşlar hem yüksek ortalama servetlere hem de en yüksek gini skoruna sahipler. Ağa unvanlılar da belirgin şekilde ortalama servetlerde önde olmalarına rağmen bu grup için eşitsizlik diğer gruplara kıyasla oldukça düşük görünmektedir. Buradan hareketle ağaların, servet ile en yakın ilişkisi bulunan grup olduğu ve diğer belirleyicilere kıyasla bu unvanı taşımanın refah ile daha yakın bir ilişkisinin olduğu yorumu yapılabilir.

Theil endeksi sonuçlarına gelince daha spesifik gruplar belirlendiği için gruplar arası eşitsizlik bir parça daha yüksek görünüyor (0,116). Ancak yine de mevcut eşitsizliğin %89'u grup içi eşitsizlikten ve %11'i gruplar arasındaki eşitsizlikten kaynaklanıyor.

Son olarak tespit edilen unvan ve sıfatların tamamının dahil edildiği bir regresyon modeli ile bunların servet tutarları ile anlamlı bir ilişkisinin olup olmadığı test edilecektir. Burada oluşturulan kategoriler şu şekildedir:

- Üst sınıf askeri kategori: Ağa, Paşa, Çavuş, Bey
- Alt sınıf askeri kategori: Beşe
- Üst sınıf dini unvan: Efendi, Şeyh
- Alt sınıf dini unvan: Çelebi, Halife, Dede
- Unvansızlar
- Seyit
- El-hac
- Reis-Kaptan

Modelin bağımlı değişkeni ise servet toplamlarından borç miktarları düşülerek oluşturulan net servet tutarlarıdır. Yukarıda belirlenen unvan ve sıfat değişkenleri için bu unvan ya da sıfata sahip olma durumunda 1, aksi durumda 0 olarak kodlanmıştır. Unvansız kategorisi için de unvanı bulunmayanlar için 1, aksi durum için 0 alınmıştır.

Tablo 4

Unvan/Sıfat – Servet İlişkisi

	Katsayı	p-değeri
X ₁ : Üst sınıf askeri	2.200	.015**
X ₂ : Alt sınıf askeri	1.377	.122
X ₃ : Üst sınıf dini	1.430	.118
X ₄ : Alt sınıf dini	1.308	.146
X ₅ : Unvansız	0.399	.642

³⁷BOA, İŞS, Galata 46, vr: 53a. Memi Paşa'nın sahip olduğu 164 forsanın tamamını oğlu İbrahim Bey almıştır.

	Katsayı	p-değeri
X ₆ : Seyit	0.813	.018**
X ₇ : el-Hac	1.252	.000***
X ₈ : Reis-Kaptan	1.437	.000***
Sabit Terim	8.947	.000***
R ²		0.13

* %10, ** %5, *** %1 düzeyinde anlamlıdır.

Regresyon sonuçları doğrultusunda üst sınıf askeri unvan sahibi olmanın etkisi pozitif ve anlamlıdır. Sayısal olarak ifade etmek gerekirse üst sınıf askeri bir unvan sahibi olmak aksi duruma göre tereke tutarını yaklaşık 7 katı oranında artırmaktadır.³⁸ Dini unvanlar ve alt sınıf bir askeri unvana sahip olmak ise aksi durum ile karşılaştırıldığında anlamlı bir fark yaratmamaktadır. Özetle eldeki örneklem doğrultusunda ve yukarıdaki analizler sonucunda ağa, bey, çavuş ve paşa gibi üst düzey bir askeri unvana sahip olmak, yüksek servet sahibi olmak ile yakından ilişkiliydi. Özellikle ağa unvanına sahip olanlar hem görece olarak zenginlikleriyle dikkat çekmekte hem de aynı kategori düşük gini skoruyla yüksek ekonomik yapışkanlığa sahip olarak, ilgili unvanın servet sahibi olma noktasında yüksek belirleyiciliğine dikkat çekmektedir.

El-hac, seyit belirteçleri ise unvan olarak değil; niteleme olarak değerlendirilmiş ve ayrı bir kategori olarak regresyon denkleminde dâhil edilmişti. Nitekim “seyit” sıfatı yukarıdaki “askeri” ya da “dini” unvanlardan birine doğrudan işaret etmemektedir. Öyle ki sicillerde tespit edilen “seyyid-ağa”, “seyyid-bey” ve “seyyid-çelebi” gibi farklı örnekler bu sığatı haiz olanların hem askeri hem de dini unvan kategorisinde değerlendirilebileceğini göstermektedir.³⁹ El-hac sıfatı da benzer şekilde bir beşe ya da bir çelebide bulunabilmektedir. Son olarak mesleki bir kategori olarak analize reis ve kaptanlar dâhil edilmişti. Seyit ve el-hac sıfatları askeri ya da dini unvan taşıyanlarda da bulunabilmekle birlikte bunların net etkisini görmek için bu sıfatları taşımayan askeri ve dini unvan sahiplerinin referans olarak alınması gerekirdi. Ancak seyit ve el-Hac unvanına sahip askeri ve dini kategoride yer alan örnek sayısı son derece sınırlıdır. Farklı bir ifadeyle çoklu unvan ve sıfat sahibi olmak fazlaca rastlanılan bir durum değildi.

Analiz sonuçlarına göre “seyit”, “el-hac” ve “reis-kaptan” belirteçlerine sahip olmak ile geride bırakılan servet tutarı arasında anlamlı bir ilişki mevcuttu. Öyle ki seyit sıfatına sahip olmak aksi duruma göre tereke tutarını %124, hacı sıfatına sahip olmak aksi duruma göre %249 ve son olarak kaptan-reis mesleği aksi duruma göre %317 oranında artırıyordu. Özetle servet üzerinde en güçlü etkiyi öncelikle üst düzey askeri unvana sahip olmak, sonrasında kaptan-reis mesleki belirteci yarattı.

Kadın terekelerinde ise sicillerde yer alan tek belirteç “hatun” unvanıdır. Yalnızca Sururi Efendi mahallesi sakinlerinden Raziye isimli kadın “şerife” unvanına sahipti.⁴⁰ Dolayısıyla kadın terekelerinde görülen servetler hatun unvanına sahip olanlar ile unvan sahibi olmayan kadınlar bağlamında değerlendirilecektir.

³⁸Kat sayıların yorumu için (e^x-1) ile yüzdelik dönüşüm yapılır.

³⁹Örnekler için bk. BOA, İŞS, Galata 54, vr: 9b-1; Galata 55, vr: 23a-2; Galata 65, vr: 58b-1.

⁴⁰BOA, İŞS, Galata 35, vr: 27a-3.

Tablo 5*Unvan Bazında Eşitsizlik Ayrışması (Kadın)*

Theil endeksi					
Grup içi			0.775		
Gruplar arası			0.015		
Total			0.790		
Alt grup istatistikleri					
unvan	Pop. Oranı	Ortalama	Görelî Ortalama	Servet Payı	Gini
Unvansız	0.403	27660.846	0.795	0.321	0.582
Hatun	0.597	39577.450	1.138	0.679	0.620

Kadın terekelerinde unvansız olanlar veri gurubunun %40'ını oluştururken toplam servetin yalnızca %32,1'ine sahipler. Hatun unvanı sahipleri ise temsiliyetlerinin ötesinde bir servet yüzdesine sahip görünüyörlar. Öyle ki ortalama servete sahip hatun unvanlı bir kadın, genel ortalamanın 1.13 katı dolayında bir servete sahipti. Ancak hatun unvanlı kadınlarda gini katsayısı daha yüksek iken; unvansız kadınlar daha homojen bir servet dağılıma sahipler. Kadın terekelerinde de benzer şekilde mevcut eşitsizliğin önemli bir kısmı grup içi eşitsizlikten kaynaklanmaktadır. Nitekim toplam eşitsizliğin %98'ini grup içi eşitsizlik; %2'sini ise gruplar arası eşitsizlik açıklamaktadır.

Peki mevcut servet farklılaşmasını yaşanan bölge ile açıklamak mümkün mü? Her şeyden evvel İstanbul'a bağlı olan 3 bölge (bilâd-ı selâse)den biri olan Galata, mevleviyet derecesinde bir kadılık olmakla birlikte; benzer statülü kadılıklar içerisinde yüksek dereceli bir mevleviyet olarak değerlendirilebilir. 16. yüzyıl ikinci yarısında Galata'da görev yapan kadınların bir kısmı müderrislikten göreve atanırken; sayıca daha büyük kısmı diğer mevleviyet kadılıklarından atanan kadınlardı.⁴¹ Kadılığın yetki alanı düşünüldüğünde Boğaz'ın Avrupa yakasında yer alan bölgeleri ile Marmara Adası, Kapıdağ, Erdek ve Bandırma gibi yerleşim bölgeleri de idari olarak Galata kadılığına tabi idi.⁴² Böylesine geniş bir alan için sorumlu olan Galata kadısı söz konusu yerleşim bölgelerini naipiler aracılığıyla idare etmekte idi.

Galata sicillerinde bulunan terekelerde ölen kimsenin yaşadığı mahalle açıkça ifade edilmekte idi. "*Haric-i mahmiye-i Galata mahallâtından Tomtom Memi mahallesinde sâkin iken vefat eden...*"⁴³ ya da "*el-müteveffâ bi mahalleti el-Hâc Memi bi hâric-i Galata*"⁴⁴ ve "*Tophane mahallâtından el-Hâc Memi mahallesinde vefât eden*"⁴⁵ gibi. Bu bölümde tereke kayıtlarından elde edilen yerleşim bilgileri, mahallenin ait olduğu kasaba ve nahiyeler bağlamında değerlendirilecektir. İdari bakımdan Galata'ya bağlı bulunan; fakat farklı yerleşim birimlerini bünyesinde barındıran bu kasaba ve nahiyelerin genel servet eşitsizliğine katkısı ve her biri için ayrı ayrı servet dağılımı özet ölçütleri elde edilecektir.

Sicillerde karşılaşılan semt-mahalle eşleşmeleri istisnasız bir uyum içerisinde olmamakla birlikte bir mahalle büyük çoğunlukla aynı kasaba ya da nahiyede zikredilmektedir. Örneğin bir üst paragrafta verilen son iki örnekte görüldüğü üzere aynı mahalle bir terekede Galata haricinde olarak belirtilirken; bir diğerinde Tophane kasabası dâhilinde olduğu ifade ediliyor. Nitekim 16. yüzyıla gelindiğinde Galata surlarının etrafı Kasımpaşa, Tophane ve Beyoğlu ile çevriliydi ve surlar bu semtler ile Galata'yı ayıran bir sınır vazifesi

⁴¹Kerim İlker Bulunur, *Osmanlı Galatası (1453-1600)*, Sakarya Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya 2013, s. 191.

⁴²İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "İstanbul ve Bilad-ı Selase Denilen Eyüp, Galata ve Üsküdar Kadılıkları", *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, sayı 3, 1957, s. 26-27.

⁴³BOA, İŞS, Galata 20, vr: 27a-1.

⁴⁴BOA, İŞS, Galata 46, vr: 38b-1.

⁴⁵BOA, İŞS, Galata 32, vr: 24a-1.

görmekteydi.⁴⁶ Dolayısıyla tereke kayıtlarında yerleşim bilgisi verilirken “dâhil-i Galata” ile sur içinde kalan bölge, “hâric-i Galata” ile de sur dışında kalan yerleşimler kastediliyor olmalıdır. Ancak zamanla sur dışındaki bölgelerde yerleşimin yaygınlaşması neticesinde bu sınır belirleyiciliğini kaybetmiş gibi görünüyor. Özellikle 15 ve 16. yüzyılda inşa edilen camiler ve bunlardan ismini alan mahallelerin yaygınlaşmasıyla birlikte hem nüfus hem de ticaret ve denizcilik ile ilgili ekonomik faaliyetler, surlarla sınırlı alanı aşarak kıyı şeridinin tamamında gözle görülür hale gelmiş bulunuyor. Dolayısıyla bu yeni oluşum sürecinde bazı mahalleler yeni oluşan kasabalar dâhilinde zikredilmiş olmalı. Analizde bu tür ikili durumlarda mahalle çoğunlukla dâhil edildiği kasaba hangisi ise onun bünyesinde değerlendirildi.

Tablo 6

Galata – Kasımpaşa – Tophane – Fındıklı – Beşiktaş – İstinye Mahalleleri

Galata	Kasımpaşa	Fındıklı	Tophane
Bereketzade	Yel Değirmeni	Molla Çelebi	Hüseyin Ağa
Camii Kebir	Sururi	Selime Hatun	İlyas Çelebi
Alaca Mescid	Sirkeci	Mehmed Ağa	Ebülfazl
Yolcuoğlu	Tahta ladı	el-hac Hayreddin	Karabaş
Şahsuvar	Seferikoz	İstinye	Cihangir
el-hac A'ma	el-hac Ahmed	Büyüdere Karye	Mustafa Ağa
Sultan Bayezid	el-hac Şaban	Boğazkesen	Perizat
Okçu Musa	Kulaksız	el-hac Kemal	Sarı Lütfi
Kamer Hatun	Yahya Kethüda	Zekeriya köy	Hacı Memi
Emekyemez	el-Hac Ferhad	Cedid Karye	Çavuşbaşı
Azab İskeleyi	Küçük Piyale Paşa	Sarıyer Karye	Ekmekçi başı
Yolcuzade	Abdi Çelebi	Uskumru Karyesi	Firuz Ağa
Hüsam Bey	Sahaf Muhyiddin	Yeniköy Karyesi	Kuloğlu
Kalafatçıbaşı	el-Hac Hasan	Başmakçı	Muhyiddin Efendi
Beyoğlu	Çatma Mescid	Torlak Ali	Tomtom
Mahmud Çavuş	Bedreddin	Beşiktaş	Hoca Ali
Karaköy	el-hac Hüsvrev	Yahya Efendi	Sefer Kethüda
		Sinan Paşa	Müeyyedzade
		Sultan Süleyman	Sakabaşı
		Hanım Hatun	Yırtlaz Hasan Çelebi
		Azab İskeleyi	Hatuniye
			Süheyl Bey

Kaynak: BOA, İŞS, GŞS.

Terekelerden elde edilen mahalle-kasaba eşleşmeleri daha önceki çalışmalar ile benzer sonuçlar verdi.⁴⁷ Kasımpaşa'da Sururi ve Yel değirmeni, Galata'da Cami-i Kebir ve Alaca Mescid, Tophane'de Firuz Ağa ve Tomtom, Beşiktaş'ta Sinan Paşa ve Yahya Efendi, Fındıklı'da ise Molla Çelebi ve Selime Hatun tereke kayıtlarında en sık rastlanılan mahalleler. Sonuç olarak elde edilen kasaba ve nahiyeler; Galata, Kasımpaşa, Beşiktaş, Tophane, Fındıklı ve İstinye'dir. Nahiyeler Osmanlı idari sistemi içerisinde bazen bir yönetim birimini, bazen

⁴⁶Kerim İlker Bulunur, *Osmanlı Galatası (1453-1600)*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2014, s. 71.

⁴⁷İlgili çalışma için bk. Muhammet Servet İpek, *1750-1755 Yılları Arasında Galata'da Sosyal ve Kültürel Hayat (Şer'iyye Sicillerine Göre)*, Sinop Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sinop 2019.

de belirli bir coğrafi bölgeyi ifade eder.⁴⁸ Bununla birlikte İstinye nahiyesi kapsamında bulunan Yeniköy'ün nüfus yoğunluğu bakımından İstinye'den daha büyük bir yerleşim olduğu bilinmekte ve dolayısıyla İstinye ile idari bir bölgeden çok Yeniköy, Tarabya gibi köylerin içinde bulunduğu coğrafi bir bölge kastedilmektedir.⁴⁹

Tablo 7

Mahalle Bazında Eşitsizlik Ayrışması

Theil endeksi					
Grup içi			0.983		
Gruplar arası			0.010		
Total			0.993		
Alt-grup istatistikleri					
Semt	Pop. Oranı	Ortalama	Görelî Ortalama	Servet Payı	Gini
Galata	0.347	78522.728	0.874	0.304	0.673
Kasımpaşa	0.213	111711.99	1.243	0.265	0.734
Beşiktaş	0.078	88770.239	0.988	0.077	0.607
Tophane	0.293	88153.576	0.981	0.287	0.685
Fındıklı	0.030	104381.77	1.162	0.034	0.612
İstinye	0.039	75388.100	0.839	0.033	0.548

*Toplam theil endeksinin yukarıdaki unvan bazlı inceleme ile farklı sonuç vermesi, nadiren de olsa bazı terekelerde mahalle bilgisinin olmamasından kaynaklıdır.

Tablo sonuçlarına göre Kasımpaşa ve Fındıklı kasabalarının toplam servetteki payları, popülasyondaki temsiliyetlerinin ötesindedir. İlâveten Kasımpaşa'dan gelen terekeler tüm veri grubunun ortalamasının 1.24 katı iken; Fındıklı'ya dâhil erkek terekeleri genel ortalamanın 1.16 katı. Kaynaklarda Haliç, Galata ve İstanbul isimleriyle zikredilen Kasımpaşa'daki tersane Fatih Sultan Mehmed döneminde temelleri atılmakla birlikte 16. yüzyılda asıl kimliğine kavuştu.⁵⁰ Nitekim Çatma Mescit, Yel değirmeni, Bedreddin gibi tersaneye yakın mahalleler Kasımpaşa terekelerinde sıkça rastlanılan yerleşim birimleridir. Öyle ki mahalle bilgisi terekelerden okunan 107 adet reis ve kaptan unvanlı erkeğin yaklaşık %40'ı Kasımpaşa'ya dâhil olan mahallelerde yaşamaktayken vefat etmişti. Nitekim İnalcık da 16. yüzyılda bölgenin denizcilerin ve denizcilikle ilgili üretim faaliyetlerinin merkez üssü olduğunu ifade etmektedir.⁵¹ Sadece kaptan unvanıyla kaydedilen 25 erkeğin ise % 60'ı 100.000 akçe üzerinde net servete sahip olmakla birlikte; örneğin "vardıyanbaşı"(gemi süvarisi olan azep reisi) olarak vefat eden Ali Kaptan b. Abdullah, 700.000 akçe değerinde esire, yaklaşık 375.000 akçe bedelinde riyali ve esedi gurusu cinsinden nakit varlığa ve toplamda 1.794.655 akçe değerinde net servete sahipti.⁵² Bununla beraber her bölge için tespit edilen Gini skorları en kötü dağılımın yine Kasımpaşa'da olduğunu gösteriyor. Öyle ki burası hem denizcilik hem de ticaret ile ciddi servetlerin az sayıda kişi tarafından sahip olunabildiği, ekonomik potansiyeli yüksek bir bölge idi. Ancak yine de denizcilik ve ilgili sektörlerin faaliyet alanının Kasımpaşa ile sınırlı olduğunu düşünmemek gerekir. Nitekim Bulunur'un da işaret ettiği üzere en doğuda Domuzkapı (Eğrikapı) önünde keresteci dükkânı bulunuyordu.⁵³ İlâveten Tophane'de el-

⁴⁸İlhan Şahin, "Nahiye", *DİA*, XXXII (2006), 306.

⁴⁹Bulunur, *a.g.t.*, s. 193-194.

⁵⁰İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı XVII. Yüzyılda Tersane-i Amire*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1992, s.3.

⁵¹Halil İnalcık, "Osmanlı Frengistanı", *Osmanlılar – Fütuhât, İmparatorluk, Avrupa ile İlişkiler*, haz. Adem Koçal, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s. 187.

⁵²BOA, İŞS, Galata 61, vr: 69a-1.

⁵³Bulunur, *a.g.e.*, s.91.

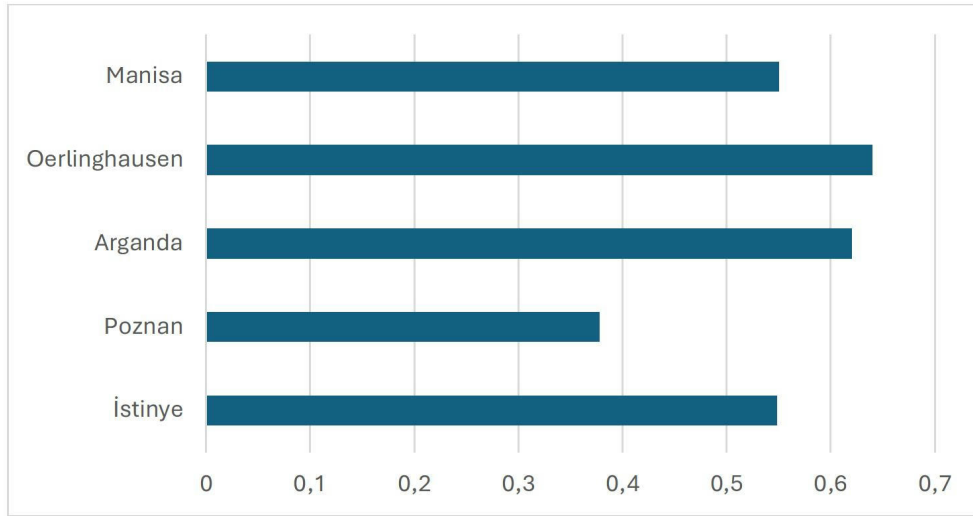
hac Memi mahallesinde sakin iken vefat eden Halil Reis'in terekesinde yelken bezi bulunuyordu.⁵⁴ Yine aynı mahallede sakin el-Hac Haydar b. Abdullah'ın terekesinde yaklaşık 100.000 akçe değerinde yelken bezi bulunmaktaydı.⁵⁵ Tophane-i Amire'nin hemen batısında yer alan bu mahallede de denizcilik ile yakından ilgili ekonomik faaliyetler yaygın görünüyor.

Uzmanlaşmanın olduğu bölgeler olmakla birlikte kıyı şeridinin hemen her bölgesinin denizcilik ve ticaret ile iç içe olduğu söylenebilir. Terekelerde tespit edilen "dâhil-i Galata" ve Tophane'de ikamet ederken vefat eden kaptan ve reisler azımsanmayacak sayıdadır. Buradan hareketle ve yukarıdaki örnekler de dikkate alınarak Haliç'ten başlayarak İstinye'ye kadar olan bölgenin denizcilik ve ticaret ile yakından ilgili olduğunu söylemek mümkündür. Yine de terekelerde tespit edilebilen bazı meslekler bölge-ekonomik faaliyet uzmanlaşması hakkında örnekler sunuyor. Öyle ki Sahhaf Müslihiddin ve el-Hac Ferhad mahallelerinde vefat eden iki erkek kalafatçılar zümresinden idi.⁵⁶ Her iki mahalle de tersanenin bulunduğu Kasımpaşa kasabasına dâhil olarak zikredilmiştir. Yine Bağdad seferinde vefat eden Tophane dökümcüleri kethüdası Ali Bey b. Ömer Tophane'ye bağlı Firuz Ağa mahallesi'nde sakin idi.⁵⁷

Tablo sonuçlarına göre açıklanması gereken bir diğer husus İstinye'nin diğer kasabalara nazaran daha düşük Gini skoruyla nispeten eşitlikçi görünmesidir. Daha önce de açıklandığı üzere İstinye nahiyesi genellikle karyelerin dâhil olduğu bir yerleşim bölgesi olarak düşünülmelidir. Dolayısıyla buradaki düşük Gini ile İstinye, pazar ilişkilerinin cereyan ettiği bölgelere karşın; endüstri öncesi eşitsizliğin olası bir belirleyicisi olan kentleşmeye karşılık zenginlik farklılıklarının daha sınırlı olduğu, nispeten homojen bir servet dağılımı ile karakterize görünmektedir.

Şekil 6

Kırsal Ölçekli Gini Karşılaştırması

Kaynak: Katarzyna Wagner, "Wealth inequalities in cities of the Polish-Lithuanian Commonwealth and their changes during the Seventeenth Century. Sources and methods of measure", *Economic inequality in pre-industrial societies: causes and effects* Giampiero Nigro (Ed.), Firenze University Press, 2020, s.140; Eva Fernández-Carlos Santiago-Caballero, "Economic inequality in Madrid, 1500-1840", *Working Papers in Economic History*, 2018; BOA, İŞS, GŞS.

⁵⁴ BOA, İŞS, Galata 65, vr: 35b-2.

⁵⁵ BOA, İŞS, Galata 46, vr: 32b-1.

⁵⁶ BOA, İŞS, Galata 46, vr: 31b-2; Galata 59, vr: 13b-3.

⁵⁷ BOA, İŞS, Galata 61, vr: 46b-1. Ali Bey b. Ömer'in aynı sicilin devamında bulunan zeyl kaydında diğer malları listelenmiş ve Tophane dökümcüleri kethüdası olduğu bu kayıta bildirilmiştir. İlgili Kayıt için bk. BOA, İŞS, Galata 61, vr: 58a-1.

Grafik Galata'ya bağlı bulunan İstinye bölgesi için tespit edilen eşitsizliği farklı çalışmalarda 17. yüzyıl ilk yarısı için elde edilen kırsal bölgelerinki ile karşılaştırmaktadır. Osmanlı için Ceylan'ın Manisa kırsal toplumu üzerinden saptadığı Gini (1575'e ait olmakla birlikte) benzer düzeyde eşitsizliğe işaret ediyor. Polonya-Litvanya Birliği'ne dâhil Poznan 1626 yılı için tespit edilen 0,378 ile en düşük Giniye sahiptir. İstinye ise Madrid'in 30 km güneydoğusunda bulunan Arganda ve Almanya'nın Lippe bölgesine bağlı Oerlinghausen'den daha eşitlikçi bir yapıda görünmektedir.

2. Eşitsizliğin Doğası

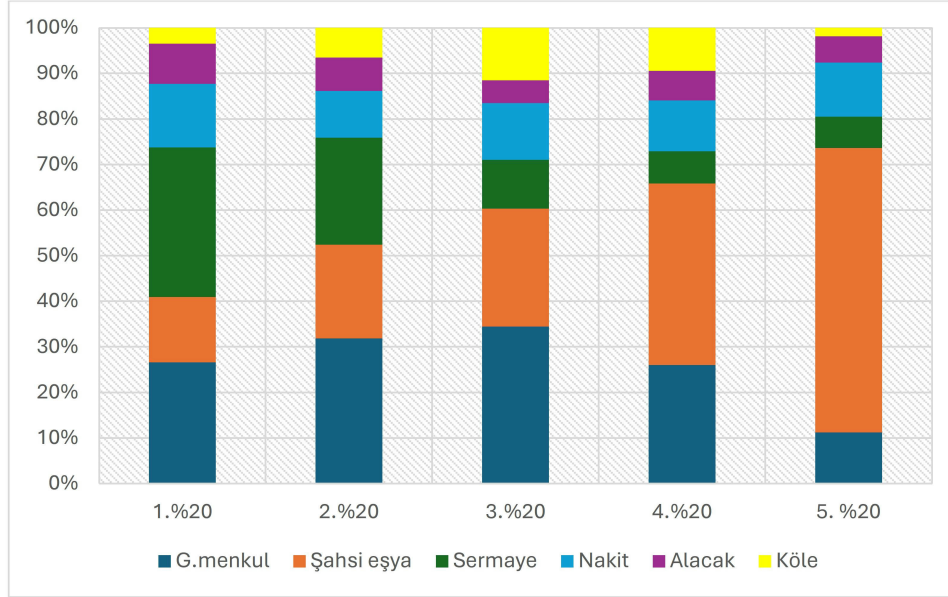
Galata sicillerinden elde edilen terekeler ışığında 17. yüzyıl ilk yarısı için eşitsizliğin derecesi tespit edildi. Terekelerin sunduğu bilgiler kullanılarak önceki bölümde tarifi yapılan eşitsizliğin bu bölümde içeriği; farklı bir ifadeyle eşitsizliğin doğası anlaşılmaya çalışılacaktır. Daha önce de vurgulandığı gibi Osmanlı terekeleri bu konuda oldukça aydınlatıcıdır. Nitekim çağdaşı bazı toplumların miras envanterlerinde borç bilgileri yer almaz, giyim ve ev eşyaları zaman zaman birlikte kaydedilirken, Osmanlı terekelerinde borç-alacak bilgilerinin çoğunlukla borçlu ya da alacağı bulunan kişinin ismiyle birlikte verilmesi, ev ve giyim eşyalarının değerine bakılmaksızın tek tek özenle kaydedilmesi şüphesiz araştırmacılar için tereke defterlerini önemli bir veri kaynağı haline getirmiştir. Öyle ki vefat eden kimsenin ölüm anında sahip olduğu tüm varlığın özenle tutulan kaydı her ne kadar dondurulmuş bir görüntü olsa da kişinin tüm yaşamı boyunca sergilediği ekonomik tutum ve iktisadi dalgalanmalar karşısındaki tercihlerinin nihai bir sonucu olarak değerlendirilmelidir.

Farklı refah seviyelerinden insanların terekeleri bazı servet kalemleri bakımından benzer düzeyde olabilmekle birlikte; benzer refah grubundan insanların oldukça farklılaşan servet kompozisyonlarını görmek mümkündür. Fakat yine de her bir ekonomik tabaka servet tutma biçimi bakımından detaylı olarak analiz edilirse ilgili ekonomik gruba ait insanların (örneğin yoksullar ya da en varlıklılar) ekonomik fırsatları nasıl değerlendirdikleri hakkında tutarlı yorumlar yapılabilir. Böylece örneğin zenginlerin yalnızca sahip olduğu parasal büyüklük bakımından değil serveti tutma biçimi açısından da toplumun geri kalanından farklı olduğu söylenebilir. Ya da yoksulların sınırlı ekonomik birikimlerini genellikle nerelerde kullandığına bakılarak hayati öncelikleri üzerine yorum yapılabilir.

Eşitsizliğin doğasını anlamak amacıyla terekelerde yer alan her bir envanter belirlenen bir servet biçimi kategorisine dâhil edildi. Belirlenen kategoriler; gayrimenkul (ev-arsa-çiftlik-bağ-bahçe), şahsi kullanım ya da taşınabilir mallar (kişinin sahip olduğu ev eşyaları-giysiler-günlük kullanıma ait alet-kitaplar vs.), sermaye (ticari mallar, dükkân, gemi gibi gelir getirici faaliyete konu olan unsurlar), nakit (kişinin terekesinde bulunan her türlü nakit), borç ile alacaklar ve son olarak kölelerdir. Her bir bireyin sahip olduğu varlık bu kategoriler bağlamında sınıflandırıldı. Nadiren de olsa terekeler de malların birlikte kaydedildiği durumlar daha önce vurgulanmıştı. Böyle durumlarda "*merhûm-ı mezbûrun debbâğ dükkânı olmağın içinde olan eşyâsının kıymetidir*"⁵⁸ gibi ifadeler gelir getirici unsur olarak değerlendirildi; fakat eşyaların listelenip tümünün toplam değeri verilen oldukça az sayıda örnek ise servet kompozisyonu analizine dâhil edilmedi.⁵⁹

⁵⁸BOA, İŞS, Galata 46, vr: 20a.

⁵⁹Örnek için bkz. BOA, İŞS, Galata 32, vr: 50a-1.

Şekil 7**Erkek Terekelerinin Servet Kompozisyonu**

Şekil 7 ise yüzdelik dilimler halinde kategorize edilen servet aralıklarında yer alan terekelerin servet kompozisyonlarının özet sonuçlarını göstermektedir. Buna göre en zengin %20'lik dilimde yer alan erkeklerin servetlerinin en önemli bileşeni gelir getirici faaliyetler idi. Aynı grubun toplam servetleri içerisinde en büyük ikinci payı ise gayrimenkul varlıklar oluşturmaktaydı. En yoksul kesimde ise sahip olunan ekonomik gücün sınırlı oluşunun doğal sonucu olarak servetin önemli bir kısmı günlük kullanıma konu olan şahsi eşyalardan oluşmaktaydı. Diğer servet unsurları artan-azalan eğilim göstermekle birlikte sermaye kalemi yoksullara doğru gidildikçe azalmakta, şahsi eşyanın toplam servet içindeki payı yoksullara doğru gidildikçe artmakta ve son olarak alacaklar genel olarak servetin sınırlı bir bölümünü oluştursa da yoksullara doğru gidildikçe toplam servet içindeki payı azalmaktadır. Bu ön bulgulardan sonra tüm bu servet formlarının eşitsizliğin tarifine olan katkısı daha detaylı bir incelemeyi gerektiriyor.

2.1. Galata'da Servet Eşitsizliğin Kaynakları Nelerdir? Ayrışma Analizi

Terekelerde bulunan tüm serveti kategorize ederek varlıklı ya da yoksul grupların ellerindeki zenginliği nasıl kullanıldığı anlaşılmaya çalışıldı. Böylece zenginlerin ve yoksulların yalnızca geride bıraktıkları toplam servet bakımından değil; elinde bulundurdıkları ekonomik gücü kullanım şekilleri açısından da farklılaştığı tespit edildi. Peki bu servet türlerinin her biri genel eşitsizliği nasıl şekillendirmiş olabilir? Örneğin bir servet kaynağı toplam servetin büyük bir kısmını oluşturuyor ise eşitsizlik üzerinde mutlak artırıcı etkisi mi olur? Ya da toplam servetin yalnızca sınırlı bir parçasını oluşturan bir servet bileşeni, eşitsizlik üzerinde sınırlı etkiye sahiptir yorumu doğrudan yapılabilir mi?

Lerman ve Yitzhaki toplam gelir eşitsizliğinin farklı gelir kaynaklarına göre ayrıştırarak;

$$G = \sum_{k=1}^K S_k G_k R_k$$

şeklinde ifade edilebileceğini gösterdi.⁶⁰ Bu formülasyonda;

* S_k : Gelir kaynağının toplam gelir içerisindeki payı

* G_k : k gelir kaynağının eşitsizlik derecesi

⁶⁰Robert Lerman-Shlomo Yitzhaki, "Income Inequality Effects by Income Source: A New Approach and Applications to the United States", *The Review of Economics and Statistics*, LXVII/1 (1985), 151-156.

* R_k : Gelir kaynağı ile toplam gelir dağılımı arasındaki korelasyonu ifade eder.

Gini katsayısının bu şekilde ayrışması her bir gelir/servet kaynağının genel eşitsizliğe katkısını bu 3 unsurun belirleyiciliğinde ifade ettiği için daha somut ve kolay anlaşılır şekilde yorumlar üretir. Farklı bir ifadeyle toplam servet içerisinde her bir servet kaynağının ne kadar önemi olduğu, ilgili servet kaynağının ne derece eşitsiz dağıldığı ve son olarak servet kaynağı ile toplam servet dağılımının ne derece ilişkili olduğu üzerinden ilgili servet kaynağı ile ilgili daha anlaşılır sonuçlar üretilebilir. Bu formülasyon kullanılarak eşitsizlik servet türlerine göre ayrıştırılmaya çalışılacaktır.⁶¹

Bu yöntemde sözelimi toplam servetin göreceli olarak büyük payını oluşturan bir servet bileşeni, ancak eşitsiz dağıldığı bir durumda (yani yüksek bir G_k) genel eşitsizlik üzerinde bir etkisi olabilir. Ancak bu etki potansiyel bir etkidir ve ilgili servet türünün toplam refah içerisindeki önemi ve bu servet kaynağı ile toplam refah dağılımının korelasyonu ile beraber mutlak bir etkiye dönüşebilir. Örneğin bir servet kaynağı eşitsiz dağılmış ancak toplam refahla yüksek oranda ilişkili değil ise toplam zenginlik içerisindeki payına da bağlı olarak bu servet unsurunun eşitsizliğe katkısı negatif olabilir.

Servet unsurlarının incelendiği bölümde yapılan kategorizasyon burada aynı şekilde kullanılacaktır. Dolayısıyla eşitsizlik gayrimenkul, sermaye unsurları, nakit, alacak, taşınabilir mallar, borç ve köleler olmak üzere 7 farklı servet türüne ayrıştırılacaktır.

Tablo 8

Genel Eşitsizliğin Servet Formları Bazında Ayrıştırılması (Erkek)

Kaynak	Sk	Gk	Rk	Oran	Değişim
Gayrimenkul	0,3336	0,8	0,7871	0,298	-0,0355
Taşınabilir Mallar	0,2087	0,65	0,7714	0,1479	-0,0608
Sermaye	0,281	0,89	0,813	0,2865	0,0055
Nakit	0,163	0,89	0,8023	0,1653	0,0022
Borç	-0,1957	-0,78	-0,489	-0,1057	0,0899
Alacak	0,098	0,92	0,7749	0,0988	0,0008
Köle	0,1114	0,9	0,771	0,1093	-0,0021
Toplam servet		0,71			

*Hesaplamalar GŞS'nden elde edilen Müslüman erkek terekeleri üzerinden yapılmıştır.

Tabloda yer alan sonuçlar gayrimenkul, taşınır mallar, sermaye, nakit, borç, alacak ve köle şeklinde kategorize edilen her bir ayrı servet unsuru için ilgili servet unsurunun toplam servet içerisindeki yerini, her biri için hesaplanan Gini skorlarını, ilgili servet unsuru ile toplam refah dağılımı korelasyonunu, servet biçimlerinin genel giniye olan katkısını ve son olarak her bir servet unsurundaki %1'lik artışın diğer unsurlar eşit tutulduğunda toplam servet eşitsizliği üzerindeki etkisini büyüklük ve yön bakımından ifade ediyor.

Esasen taşınabilir mallar hariç her bir servet unsuru genel olarak yüksek derecede eşitsiz dağılmış görünüyor. Büyük çoğunluğunu şahsi eşyalar ve günlük kullanım unsurlarının oluşturduğu taşınabilir malların diğer servet biçimlerinden nispeten daha adil dağıldığı başka çalışmalarca da saptanmıştı.⁶² Taşınabilir mallar görece daha az eşitsiz dağılmış olmakla birlikte genel eşitsizlik üzerinde eşitleyici etkisi vardı. Öte yandan gayrimenkul türündeki servet unsuru taşınır mallara göre daha eşitsiz (0,80) dağılmış görünüyor. Ancak servetin gayrimenkul formu da genel eşitsizlik üzerinde azaltıcı etkiye sahip. Benzer şekilde köleler

⁶¹Lerman ve Yitzhaki'nin ayrıştırma yöntemi, Lopez-Feldman tarafından geliştirilen Stata'da uygulandığı şekliyle, "descogini" komutu ile Galata terekelerindeki servet verileriyle kullanılmıştır.

⁶²Erik Bengtsson-Anna Missiaia-Mats Olsson-Patrick Svensson, "Wealth inequality in Sweden, 1750–1900", *The Economic History Review*, LXXI/3 (2018), 787.

de çok yüksek gini skoruyla dikkat çekiyor. Ancak bununla birlikte köle türünden servetteki %1'lik artış diğer unsurlar eşit tutulursa genel eşitsizlik üzerinde oldukça sınırlı da olsa negatif etkiye sahipti.

Sermaye, nakit, borç ve alacaklar ise benzer şekilde eşitsiz dağılmışlardı. Fakat bununla beraber varlıklı grupları desteklediler. Sermaye unsurundaki %1'lik artış diğer servet formları eşit tutulduğunda genel eşitsizliği % 0,005 artırıyor. Negatif servet unsuru olan borçluluk da varlıklı grupları daha fazla destekledi ki bu nevi servetteki %1'lik artış toplam giniyi daha belirgin şekilde artırıyor.

Tablo 9

Genel Eşitsizliğin Servet Formları Bazında Ayrıştırılması (Kadın)

Kaynak	Sk	Gk	Rk	Oran	Değişim
Gayrimenkul	0,2323	0,88	0,8245	0,276	0,044
Taşınabilir Mallar	0,523	0,58	0,8893	0,439	-0,084
Sermaye	0,018	0,98	0,8124	0,023	0,005
Nakit	0,0515	0,95	0,7774	0,062	0,011
Borç	-0,0439	-0,93	-0,5548	-0,037	0,007
Alacak	0,1781	0,83	0,8453	0,204	0,026
Köle	0,0409	0,89	0,5382	0,032	-0,009
Toplam servet		0,61			

*Hesaplamalar GŞS'nden elde edilen Müslüman erkek terekeleri üzerinden yapılmıştır.

Kadınlarda da benzer şekilde taşınabilir mallar diğer servet formlarına kıyasla daha az eşitsiz (0,58) dağılmış görünüyor. İlaveten bu servet biçimi yoksulları diğer kaynaklardan daha fazla desteklemiş. Köleler ise eşitsiz dağılmış olmakla birlikte genel eşitsizlik üzerinde oldukça küçük negatif etkiye sahipler. Gayrimenkul varlıklar da eşitsiz (0,88) dağılmakla birlikte bu servet biçimindeki %1'lik artış diğerleri eşit tutulduğunda toplam servet giniyi % 0,04 artırıyor. Sermaye unsurundan daha az eşitsiz dağılmış olmasına rağmen alacaklardaki %1'lik artış toplam servet giniyi çok daha fazla (alacaklarda % 0,026 sermaye unsurunda %0,005) artırıyor. Farklı bir ifadeyle mehir uygulamasının varlıklı kadınları diğer servet formlarından daha fazla destekleyerek eşitsizlik üzerinde artırıcı etkisi olmuş gibi görünüyor. Son olarak nakit varlıklar ve borçlar da oldukça eşitsiz dağılmakla birlikte toplam servet eşitsizliği üzerinde artırıcı etkisi bulunuyor.

Tablo 10

Genel Eşitsizliğin Servet Formları Bazında Ayrıştırılması (Kırsal)

Kaynak	Sk	Gk	Rk	Oran	Değişim
Gayrimenkul	0,649	0,62	0,8011	0,579	-0,07
Taşınabilir Mallar	0,137	0,45	0,5216	0,058	-0,079
Sermaye	0,317	0,86	0,7865	0,382	0,066
Nakit	0,018	0,94	0,5124	0,015	-0,002
Borç	-0,264	-0,75	-0,2295	-0,081	0,18
Alacak	0,067	0,82	0,348	0,034	-0,033
Köle	0,077	0,67	0,1324	0,012	-0,065
Toplam servet		0,56			

Kırsal bölge olarak tanımlanan İstinye nahiyesine bağlı köylerde vefat eden erkeklerin terekeleri üzerinden hesaplanan gini ayrışması sonuçlarına göre sermaye ve borçlanmadaki %1'lik artışlar sırasıyla toplam servet giniyi % 0,06 ve % 0,18 artırıyor. Taşınır mallar burada da düşük gini skoru ve eşitleyici etkisi ile dikkat çekiyor. Nakit servet formu ise oldukça eşitsiz dağılmış olmasına rağmen toplam gini üzerinde

belirleyiciliği az ve bu servet türündeki % 1'lik artış total gini üzerinde çok sınırlı düzeyde de olsa eşitleyici etki yaratıyor. Alacaklar ise benzer şekilde eşitsiz dağılmakla birlikte yoksulları desteklemiş görünüyor.

Sonuç

Endüstri öncesi eşitsizliğin yapısı ve evrimi son dönemde iktisat tarihçilerinin üzerinde sıklıkla çalıştığı konulardan birisidir. Doğrudan kaynakların yokluğunda iktisat tarihçileri bu eşitsizliği vergi listeleri ve miras dökümleri gibi dolaylı kayıtları kullanarak hesaplamaktadır. Bu çalışmada da 1596 ila 1644 yıllarına denk düşen toplam 45 adet sicil taranarak elde edilen 919 tereke kullanılmıştır. Galata sicillerinden elde edilen terekeler gösteriyor ki; erkeklerde servet dağılımı kadınlara göre çok daha kutuplaşmış idi. Genel popülasyon eşitsizliği 0,71 ile çağdaşı batı liman bölgelerinden daha yüksek görünmektedir. Osmanlı dâhilinde Galata bir parça daha yüksek olmakla birlikte ilgili dönem için tespit edilen kent eşitsizlikleri ile yakın düzeyde bir eşitsizliğe sahiptir. Fakat Galata zenginleri ve yoksulları daha polarize görünmektedir. Nitekim ilk %20'lik servet grubunun toplam servetten aldığı pay benzer olmasına karşılık varlıklı %3 ya da en varlıklı %1'in yoksullara oranı gibi ölçütlerde Antep'ten belirgin şekilde daha eşitsiz bir yapıdadır. Özetle 17. yüzyıl ilk yarısı için Galata'da tespit edilen eşitsizlik, bu liman bölgesini çağdaşı Batı şehirleri ile benzer bir eşitsizlik skalası içerisine dâhil ediyor. Tespit edilen eşitsizlik düzeyi, özellikle sermaye birikimi bağlamında miras hukuku ve devletin etkin rolünün yüksek eşitsizliğe yol açamayacağı ön kabulünün tekrar düşünülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sahip olunan servetin bir kısmı kişinin sahip olduğu unvan, sıfat ya da meslek ile açıklanabilir görünmektedir. Nitekim üst sınıf askeri unvana sahip kimseler ile servet tutarı arasında anlamlı bir ilişki olmakla birlikte bu grup içerisinde ağa unvanlılar düşük gini skoruyla servet-unvan ilişkisinin en kuvvetli olduğu grup olarak göze çarpmaktadır. Ancak hemen eklemek gerekir ki bazı unvanların servet ile anlamlı ilişkisi olsa da genel eşitsizliğin çok daha büyük bir bileşeni bu gruplar içerisindeki eşitsizlikten kaynaklanmıştır. Farklı bir ifadeyle unvanların 17. yüzyıl için servet üzerindeki belirleyici etkisi bir parça aşınmış görünmektedir. Farklı bir kategori olarak mesleği kaptan-reis olanlar, hacı olanlar ve seyyid sıfatına sahip bulunanların anlamlı şekilde daha varlıklı oldukları tespit edildi. Bölgeler içerisinde ise Kasımpaşa hem eşitsizliğin yüksek olduğu hem de ortalama servetlerin yüksek olduğu bir bölge olarak dikkat çekmektedir. Öyle ki kaptan-reislerin önemli bir kısmı Kasımpaşa dahilindeki mahallelerde yaşıyordu. Kırsal bir bölge olarak değerlendirilen İstinye ise belirgin bir şekilde düşük eşitsizliğe sahipti.

Eşitsizliğin doğasının anlaşılmasına çalışıldığı bölümde ise her bir servet unsurunun popülasyon eşitsizliğine olan katkısı incelendi. Sonuçlara göre erkek zenginler varlıklarının önemli bir kısmını gelir getirici faaliyet olarak sermaye nevi unsurlara ayırdılar. Bununla birlikte taşınır mallar nispeten daha az eşitsiz dağıldı ve yoksulları destekledi. Gayrimenkul varlıklar ise eşitsiz dağılmasına rağmen yoksulları destekledi. Nitekim yoksulların önemli bir kısmında tamamı olmasa da bir taşınmazın bir miktar hissesine sahip olmak oldukça yaygın bir durumdu. Köleler de benzer şekilde oldukça eşitsiz dağılmasına rağmen çok sınırlı da olsa yoksulları destekledi. Nakit varlık ise erkek veri grubu için eşitsizliği artıran servet formu idi. Kırsal kesimde ise borçlanma ve sermaye unsuru dışındaki tüm varlık formları eşitleyici etki yarattı.

Kadınlarda benzer şekilde taşınır mallar daha az eşit dağılmıştı ve yoksulları destekledi. Köle türü varlık biçimi de eşitsiz dağılmasına rağmen eşitsizlik üzerinde negatif etkiye sahipti. Alacak ve gayrimenkul varlıklar ise popülasyon eşitsizliğini artırıcı yönde etki yaptı. Nitekim bu alacakların neredeyse tamamına yakının mehir olduğu dikkate alınırsa, mehir pratiğinin varlıklı kadınları destekleyerek eşitsizliği artırıcı yönde etki yaptığı söylenebilir.

Hakem Değerlendirmesi	Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review	Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest	The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author declared that this study has received no financial support.

Yazar Bilgileri	Gökhan Gelegen (Dr. Arş. Gör.)
Author Details	¹ Şırnak Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Şırnak, Türkiye 0000-0003-0243-1675 gokhangelegen@hotmail.com

Kaynakça | References

Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA):

İSTM İstanbul Müftülüğü, İSTM.ŞSC.14.d. Şeriye Sicil Defterleri_14 Galata Mahkemesi Sicil Numaraları: 20; 22; 24; 28; 29; 32; 33; 35; 37; 44; 46; 47; 48; 52; 54; 55; 57; 58; 59; 61; 65.

Araştırma Eserler

- Alfani, Guido, "Economic Inequality in Northwestern Italy: A Long-Term View (Fourteenth to Eighteenth Centuries)", *The Journal of Economic History*, LXXV/4 (2015), 1058-1096.
- _____, "Economic Inequality in Preindustrial Times: Europe and Beyond", *Journal of Economic Literature*, LIX/1 (2021), 3-44.
- _____, "Epidemics, Inequality, and Poverty in Preindustrial and Early Industrial Times", *Journal of Economic Literature*, LX/1 (2022), 3-40.
- _____, "Wealth Inequalities and Population Dynamics in Early Modern Northern Italy", *The Journal of Interdisciplinary History*, XL/4 (2010), 513-549.
- Alfani, Guido-Francesco Ammannati, "Long-term trends in economic inequality: the case of Florentine state, c.1300-1800", *Economic History Review*, LXX/4 (2017), 1072-1102.
- Alfani, Guido-Victoria Gierok-Felix Schaff, "Economic Inequality in Preindustrial Germany, ca. 1300 – 1850", *Stone Center on Socio-Economic Inequality Working Paper Series*, No.3, 2020.
- Alfani, Guido-Wouter Ryckbosch, "Was there a 'Little Convergence' in inequality? Italy and the Low Countries compared, ca. 1500-1800", *IGIER Working Paper Series*, No.557, 2015.
- Álvarez-Nogal, Carlos-Leandro Prados de la Escosura "The Rise and Fall of Spain 1270-1850", *Working Papers in Economic History*, 2011.
- Bengtsson, Erik-Anna Missiaia-Mats Olsson-Patrick Svensson, "Wealth inequality in Sweden, 1750-1900", *The Economic History Review*, LXXI/3 (2018), 772-794.
- Bostan, İdris, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı XVII. Yüzyılda Tersane-i Amire*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1992.
- Bulunur, Kerim İlker, *Osmanlı Galatası (1453-1600)*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2014.
- Bulunur, Kerim İlker, *Osmanlı Galatası (1453-1600)*, Sakarya Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya 2013.
- Canbakal, Hülya, "Reflections on the Distribution of Wealth in Ottoman Ayntab", *Oriens*, XXXVII (2009), 237-252.
- Canbakal, Hülya-Alpay Filiztekin, "Wealth inequality in northwestern Anatolia under the Ottomans, 1460-1870", *European Review of Economic History*, XXIX/1 (2024), 1-42.
- Ceylan, Pınar, "Measuring and explaining rural inequality in a pre-industrial setting: income inequality in sixteenth-century Ottoman Manisa", *LSE Economic History Working Papers*, No.346, 2022.
- De Battisti, Francesca-Francesco Porro-Achille Vernizzi, "The Gini coefficient and the case of negative values", *Electronic Journal of Applied Statistical Analysis*, XII/1 (2019), 85-107.
- Ergene, Boğaç-Ali Berker, "Wealth Inequality in 18th-Century Kastamonu: Estimations for Muslim Majority", *International Journal of Middle East Studies*, XL/1 (2008), 23-46.
- Ergene, Boğaç-Metin Coşgel, "Inequality of Wealth in the Ottoman Empire: War, Weather, and Long-Term Trends in Eighteenth-Century Kastamonu", *The Journal of Economic History*, LXXII/2 (2012), 308-332.

- Fernández, Eva-Carlos Santiago-Caballero, "Economic inequality in Madrid, 1500-1840", *Working Papers in Economic History*, 2018.
- İnalcık, Halil, "Osmanlı Frengistanı", *Osmanlılar – Fütuhât, İmparatorluk, Avrupa ile İlişkiler*, haz. Adem Koçal, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.
- İpek, Muhammet Servet, *1750-1755 Yılları Arasında Galata'da Sosyal ve Kültürel Hayat (Şer'iyye Sicillerine Göre)*, Sinop Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sinop 2019.
- Jenkins, Stephen-Markus Jantti, "Methods for summarizing and comparing wealth distributions", *ISER Working Paper Series*, No. 2005-05.
- Karadağ, Haydar-Mustafa Şit, "Osmanlı Devleti'nde Toprak Mülkiyetinin İktisadi Sistemler Açısından Değerlendirilmesi", *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, II/4 (2016), 45-65.
- Katarzyna Wagner, "Wealth inequalities in cities of the Polish-Lithuanian Commonwealth and their changes during the Seventeenth Century. Sources and methods of measure", *Economic inequality in pre-industrial societies: causes and effects*, Giampiero Nigro (Ed.), Firenze University Press, 2020, s. 131-144.
- Kuran, Timur, "Why the Middle East is Economically Underdeveloped: Historical Mechanisms of Institutional Stagnation", *Journal of Economic Perspectives*, XVIII/3 (2004), 71-90.
- Lerman, Robert-Shlomo Yitzhaki, "Income Inequality Effects by Income Source: A New Approach and Applications to the United States", *The Review of Economics and Statistics*, LXVII/1 (1985), 151-156.
- Lindert, Peter H., "Unequal English Wealth since 1670", *Journal of Political Economy*, XCIV/6 (1986), 1127-1162.
- Main, Gloria L., "Inequality in Early America: The Evidence from Probate Records of Massachusetts and Maryland", *The Journal of Interdisciplinary History*, VII/4 (1977), 559-581.
- Özer, Emre, *Osmanlı Mahkemelerindeki Sulh ve Davaların Nicel Analizi: Merkez ve Taşra Karşılaştırması (1800-1840)*, İstanbul Medeniyet Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2020.
- Özmucur, Süleyman-Şevket Pamuk, "Real Wages and the Standards of Living in the Ottoman Empire, 1469-1914", *Journal of Economic History*, LXII/2 (2002), 293-321.
- Reis, Jaime, "Deviant behaviour? Inequality in Portugal 1565 – 1770", *Cliometrica*, XI/3 (2016), 297-319.
- Scheidel, Walter, *The Great Leveler: Violence and the History of Inequality from the Stone Age to the Twenty-First Century*, Princeton University Press, 2017.
- Shammas, Carole, "Constructing a Wealth Distribution from Probate Records", *The Journal of Interdisciplinary History*, IX/2 (1978), 297-307.
- Şahin, İlhan, "Nahiye", *DİA*, XXXII (2006), 306-308.
- Tıglay, Fatma Pelin, *Division of inheritance and capital accumulation : Case of Bursa from probate registers, 1700-1840*, Sabancı Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015.
- Zanden, J.L. "Tracing the Beginning of the Kuznets Curve: Western Europe During the Early Modern Period", *The Economic History Review*, XLVIII/4 (1995), 643-664.

